

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

ІНСТИТУТ
педагогічної освіти
і освіти дорослих
НАПН України

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПЕДАГОГІВ**

Аналітичні матеріали

Київ, 2017

УДК 378 : 37.011.3 - 051 [100 : 17.024.4 : 477]

*Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
(протокол № 6 від 22 травня 2017 р.)*

Рецензенти:

Бідюк Н.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету

Товканець Г.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету

Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали / [Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Сулима О.В., Постригач Н.О.]. – Київ : ДКС «Центр», 2017. – 83 с.

У науковому виданні представлено результати колективного дослідження відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України щодо професійної підготовки педагогів у розвинених країнах світу. Визначено особливості професійної підготовки педагогів за ключовими аспектами: законодавче забезпечення; структура, зміст, форми, методи й технології професійної підготовки педагогічних працівників. Запропоновано рекомендації щодо творчого використання конструктивних ідей зарубіжного досвіду в процесі оновлення вітчизняної системи неперервної педагогічної освіти.

УДК 378 : 37.011.3 - 051 [100 : 17.024.4 : 477]

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
у будь-якому вигляді без дозволу авторів чи видавництва*

© ШООД НАПН України, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ	
АВСТРІЯ.....	6
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ.....	12
ДАНІЯ.....	19
КАНАДА.....	25
КІПР.....	32
НІМЕЧЧИНА.....	39
ТУРЕЧЧИНА.....	57
ФІНЛЯНДІЯ.....	62
ФРАНЦІЯ.....	68
ПІСЛЯМОВА.....	74
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	81

ПЕРЕДМОВА

У документах провідних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Європейської Комісії тощо) потенціал учительського корпусу регламентується основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможності освіти на світовому ринку праці, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін. Інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовили необхідність пошуку та реалізації новітніх підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки педагогічного персоналу на засадах збереження національних надбань та використання кращих зразків світового досвіду, про що наголошується у сучасних програмних документах України, зокрема Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016 р.), проекті Закону України «Про освіту» (2017 р.).

Вивчення досвіду професійної підготовки педагогів у розвинених зарубіжних країнах відкриває нові можливості для удосконалення системи неперервної педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору. Значний науковий інтерес становлять прогресивні здобутки країн, що демонструють високий рівень професійної підготовки педагогів, відповідно до світових стандартів; мають багаті історичні традиції освіти, що сприяє їх провідній ролі у галузі науки і освіти на регіональному і глобальному рівнях; накопичили значний досвід у

галузі професійної підготовки педагогів у нових соціокультурних умовах.

У науковому виданні представлено результати колективного дослідження відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, зокрема визначення особливостей професійної підготовки педагогів у зарубіжних країнах та окреслення рекомендацій щодо творчого використання конструктивних ідей прогресивного досвіду розвинених країн світу в процесі оновлення вітчизняної системи неперервної педагогічної освіти.

Аналітичні матеріали підготували: **Наталія Авшенюк** (Велика Британія, Канада, Кіпр), **Людмила Дяченко** (Німеччина), **Кирил Котун** (Фінляндія), **Маріанна Марусинець** (Австрія), **Олена Огієнко** (Данія), **Оксана Сулима** (Німеччина), **Надія Постригач** (Туреччина, Франція).

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

АВСТРІЯ

Законодавче забезпечення. Закони, що регламентують педагогічну діяльність в Австрійській Республіці: «Про управління та функціонування університетів» (University Organisation Act, 1975), «Про організацію університетів» (University Organisation Act, 1993), «Про навчання в університеті» (University Studies Act, 1997), «Про організацію мистецьких університетів» (Universities of the Arts Organisation Act, 1998), «Про університети» (Universities Act, 2002), «Про вищу школу» (Hochschulgesetz, 2005), «Про нову педагогічну освіту» (Allgemeinbildung, 2013) тощо.

Структура професійної підготовки педагогів. У педагогічній освіті переважають дві моделі підготовки: одночасна і послідовна. У першому випадку теорія і практика вивчаються одночасно під час здобуття початкової педагогічної освіти. У другому – кваліфікація здобувається шляхом педагогічних досліджень. В Австрії, як і у більшості європейських країн, програми підготовки вчителів середньої школи передбачають спеціалізацію з двох предметів. Крім того, з 2007 року Нові педагогічні університети розпочали підготовку всіх вчителів для початкової школи і для нижнього рівня середньої школи, а також викладачів професійно-технічних училищ. Студенти можуть розпочати навчання у педагогічному університеті без «атестата зрілості». Університетські навчальні програми дозволяють

упродовж перших двох семестрів додатково отримати «атестат зрілості», що дає можливість закінчити навчання не лише зі ступенем бакалавра, але й «атестатом зрілості». Це запобігає майбутній дискримінації як у кар'єрному зростанні, так і в рівні заробітної плати. Крім того, таким випускникам надається можливість продовжити навчання в університетах з метою здобуття ступеня магістра, який є обов'язковим для викладання у професійно-технічних училищах.

Європейський профспілковий комітет освіти наполегливо рекомендує, щоб така складова, як навчання школярів з особливими потребами, була частиною підготовки всіх учителів, а не тільки тих, хто працює з такою категорією дітей, оскільки в будь-якому класі і на будь-якому етапі навчання можуть бути такі діти. Підготовка фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами може здійснюватися як додаткова освіта для тих учителів, що бажають працювати в спеціалізованих школах, загальноосвітніх школах або інших навчальних центрах. Найчастіше це відбувається після початкового рівня освіти. Кваліфікацію вони одержують як вчителі, як викладачі вищих навчальних закладів; дослідники освіти; вчителі дидактики або загальних курсів; керівники практики в школах; викладачі (консультанти, координатори, наставники, керуючі), що здійснюють контроль майбутніх учителів на їх «робочому місці».

Отже, вчителі мають бути висококваліфікованими, повинні мати вищу освіту, а програми підготовки – три рівні (ступінь бакалавра, магістра та доктора), гарантують їм відповідний статус не тільки в Австрії, але і в європейській вищій освіті загалом.

Важливо, що навчальні програми, які відповідають вимогам національної програми (Lehrplan der Pädagogische Akademie), пропонуються студентам для засвоєння залежно від обраного ними типу школи. Однак, початкові навчальні програми базуються на узгодженій моделі: студенти вивчають курси загальної освіти та проходять професійне навчання одночасно – від початку до закінчення повного курсу.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Університетські коледжі педагогічної освіти є частково автономними, оскільки мають право розміщувати 164 навчальні модулі в межах чотирьох усталених напрямів: гуманітарні науки – 25-45 модулів; дидактика – 65-80 модулів; додаткові курси – 10-30 модулів (наприклад, ІКТ, спеціальна педагогіка); практика у школі – 25-30 модулів.

Для освітян та науковців Австрійської республіки важливо вибудовувати модель змістового наповнення професійної підготовки вчителів у системі професійного навчання вищої школи. Основними формами організації навчальної діяльності студентів є: лекції, тьюторські (індивідуальні) заняття, консультаційні заняття, семінари у невеликих групах, обговорення та дебати, практичні заняття, написання рефератів. Серед активних методів навчання перевага надається – моделюванню, рольовим та дидактичним іграм, грі-драматизації, мікровикладанню.

Педагогічно цінними формами навчання є проблемне навчання, „вільна групова дискусія”, коли обговорення теми чи проблеми проводять студенти, а викладач виступає в ролі слухача, та ін. До

прогресивних змін організації навчально-виховного процесу австрійських університетів та педагогічних коледжів належать індивідуально-групові: тьюторські заняття, тренінги, робота в малих групах, стажування за кордоном.

Для магістрів – переважними є метод аналізу ситуацій, трансдисциплінарна модель навчання, що передбачає дослідження певної проблеми і вимагає створення проекту її розв'язання. Для цього використовуються такі навчальні технології, як евристична бесіда, мозковий штурм, дискусія, дослідницькі завдання.

Продуктивною формою навчання студентів є спеціалізовані дослідні семінари, під час яких готуються дослідження – реферат обсягом 20 – 25 сторінок. Основне завдання таких семінарів – навчити майбутнього вчителя мати свою думку і вільно висловлювати її підчас захисту.

Обов'язковою умовою отримання престижної роботи для майбутнього вчителя іноземної мови є короткотермінове (рік або півроку) навчання у країні, мова якої вивчається.

Позитивним досвідом підготовки майбутніх учителів у Австрії можна розглядати такі аспекти: посилення уваги до добору вступників на педагогічні спеціальності з використанням тесту на професійну придатність; введення ознайомлювальної педагогічної практики в перші тижні навчання майбутніх учителів у вищих навчальних закладах; продовження терміну проходження педагогічної практики за рахунок скорочення часу для теоретичної підготовки; запровадження навчального стажування студентів у європейських країнах.

Характеристика педагогічної освіти в Австрії

Рівні освіти	Дошкільна освіта	Початкова школа	Середня школа	Старша школа
Тип школи	Дошкільний навчальний заклад, від 3 до 6 років	Початкова школа, 1-4 класи Спеціалізована школа, 1-9 класи	Загальноосвітні навчальні заклади, 5-8 класи Допрофесійна школа, 9 клас Академічна середня школа, 5-8 класи	Обов'язкові професійні школи, 10-12/13 класи (середній рівень) Професійна школа, 9-11/13 класи (високий рівень) Академічна середня школа, 9-12 класи
Заклади для здобуття базової педагогічної освіти	Педагогічна школа для вчителів дошкільних навчальних закладів	Педагогічний коледж Педагогічний університет	Педагогічний коледж	Педагогічний коледж для вчителів професійних шкіл Педагогічний університет
Рівень освіти для вступу на навчання	Старша школа	Підготовчий рівень спеціальної освіти	Підготовчий рівень спеціальної освіти Університетська освіта	Підготовчий рівень спеціальної освіти Університетська освіта
Тривалість навчання	5 років	6 семестрів	6 семестрів 9 семестрів і один рік практики	4 семестри 9 семестрів для загальноосвітніх предметів: один рік практики для професійних предметів: 2 роки досвіду роботи
Сертифікат	Сертифікат А-рівень	Диплом учителя (не університетський рівень)	Диплом учителя (не університетський рівень)	Диплом учителя (не університетський рівень)

			Університетський рівень (диплом магістра)	Університетський рівень (диплом магістра)
Заклад для післядипломної освіти	Педагогічна школа для вчителів дошкільних навчальних закладів Інститут післядипломної педагогічної освіти (не у всіх провінціях)	Інститут післядипломної педагогічної освіти	Інститут післядипломної педагогічної освіти	Інститут післядипломної педагогічної освіти для вчителів професійних шкіл
Заклад для здобуття наукових ступенів		Інститут післядипломної педагогічної освіти Педагогічний коледж Університет	Інститут післядипломної педагогічної освіти Педагогічний коледж Університет	Інститут післядипломної педагогічної освіти Педагогічний коледж Університет

Рекомендації для України. Прогресивними ідеями австрійського досвіду професійної підготовки педагогів, які можуть регламентуватися як підстава для модернізації вітчизняної освіти є:

- 1) диверсифікація (багатогалузовість) педагогічної системи освіти та підготовка бакалаврів і магістрів;
- 2) гібридизація професійного навчання педагогів;
- 3) кластеризація країни при проведенні реформ у педагогічній системі освіти;
- 4) тьюторство – як одна з провідних форм організації навчання.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Законодавче забезпечення. У Великій Британії на початку ХХІ ст. законотворчий процес зосередився на підвищенні соціального статусу, покращенні умов праці вчителів, модернізації професійної підготовки педагогів, що відображено у Зеленій книзі “Вчителі: назустріч виклику змін” (2000 р.); “Навчання та викладання: стратегія професійного розвитку” (2001 р.); “Умови праці та заробітна плата вчителів” (2001 р.); Білій Книзі „Освіта і кваліфікації: забезпечення результатів – державна стратегія розвитку освіти до 2006 р.” (2002 р.), Національній угоді щодо підвищення статусу і поліпшення умов професійної діяльності вчителів (2003 р.), Білій Книзі «Ваша дитина, ваші школи, наше майбутнє» (2009 р.), Білій Книзі «Про важливість учителя» (2010 р.) тощо. Ці документи пронизані положеннями щодо “поліпшення якості навчання і викладання шляхом встановлення надійних критеріїв оцінювання професійної діяльності і професійного розвитку педагогів”, “підвищення статусу різних категорій педагогічного персоналу до найвищого рівня суспільного визнання з метою створення найкращих умов для виконання основної функції – розкриття могутнього потенціалу кожної дитини”, “визначення нових шляхів професійного та кар’єрного розвитку вчителя”, “стимулювання кожного вчителя, кожної школи до співпраці із законотворцями щодо трансформації освітньої галузі, вивільнення творчої енергії, розвитку власних професійних талантів” тощо.

Зокрема, «Національна угода щодо підвищення статусу і поліпшення умов професійної діяльності вчителів» укладена між 11

урядовими та професійними організаціями (Міністерство освіти і кваліфікацій, Агентство підготовки вчителів, Асоціація вчителів і викладачів, Національна асоціація директорів шкіл, Національна організація працевлаштування шкільних учителів, Професійна асоціація вчителів, Урядова асамблея Уельсу та ін.) з метою кардинальної зміни правового статусу вчителів (трудові контракти), введення нових підходів та можливостей щодо професійної кар'єри працюючого педагога, запровадження нової структури заробітної плати педагогів у відповідності з рівнем їх кваліфікації, оптимізації та зміни структури педагогічного навантаження, допомоги в практичній діяльності тощо.

Рівні заробітної плати вчителів у Великій Британії

Рівні	Заробітна плата (фунти стерлінгів)	Рівні	Заробітна плата (фунти стерлінгів)
1	16 038	6	20 862
2	17 001	7	22 035
3	17 892	8	23 358
4	18 831	9	24 843
5	19 821		

Система виплати заробітної плати вчителям вищої категорії здійснюється за 27-рівневою шкалою - від 27939 і до 44 571 фунта стерлінгів щорічно. Педагоги, що входять до складу шкільних органів управління, директори, завучі та заступники директорів, одержують заробітну плату за шкалою, що складається з 41 рівня - від 29 499 до 78 783 фунтів стерлінгів щорічно. Для вчителів, які працюють у спеціалізованих школах для дітей з особливими навчальними потребами запроваджено грошові доплати в розмірі від 1 572 до 3 111

фунтів стерлінгів щорічно, залежно від характеру роботи та кваліфікаційного рівня вчителя. Додаткову грошову винагороду одержують педагоги, які поєднують викладацьку діяльність із спеціальними обов'язками в управлінському секторі. Розмір винагороди становить від 1159 до 9 927 фунтів стерлінгів щорічно.

У Білій Книзі «Про важливість учителя» (2010 р.) запропоновано низку заходів щодо поліпшення якості підготовки педагогів, зокрема: 1) створення централізованої системи реєстрації заяв вступників на педагогічні спеціальності; 2) посилення вимог до абітурієнтів педагогічних факультетів; 3) посилення практичної спрямованості університетських програм базової педагогічної освіти за рахунок збільшення годин на педагогічну практику та посилення акценту на практичне оволодіння основними педагогічними компетентностями; 5) створення при провідних університетах національної мережі шкіл-інтернатів, в яких здійснюється підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогів.

Структура професійної підготовки педагогів. Підготовка вчителів здійснюється в університетах, але більше 50% часу студенти проводять в школах, з якими укладені угоди про партнерство. Провідними шляхами професійної підготовки вчителів є: 1) 3-4-річне навчання у педагогічному коледжі на бакалаврській програмі «Бакалавр педагогіки» (Bachelor of Education). Цей шлях найбільше нагадує педагогічну освіту в Україні, яка передбачає одночасне поєднання загальної, спеціально-предметної та теоретично-практичної педагогічної підготовки вчителя; 2) університетська однорічна програма професійної підготовки вчителів (PGCE) на базі

3-річної університетської бакалаврської освіти (наприклад, бакалавр природничих наук тощо); 3) з 2014 року діє програмам підготовки вчителів на базі школи (a school-based teacher education consortium), відповідно до якої професійна підготовка педагогів (теоретична, практична) здійснюється в школі (викладачі університетів приходять в школу і ведуть свої курси). За цією програмою працюють 60% педагогічних програм країни. У 2016 році відбувся повний перехід професійної підготовки педагогів початкової школи на таку форму; 4) прискорена програма підготовки (fast-track graduate entry), що функціонує як альтернативна, надаючи можливість випускникам університету, які мають бажання працювати вчителями, пройти практичну підготовку в школі і отримати кваліфікацію вчителя; 5) гнучкі курси на базі бакалаврської освіти (flexible postgraduate courses): будучи модульним за структурою, будується з урахування індивідуальних потреб кожного, хто проходить підготовку. Особи, що вже мають досвід роботи у школі, наприклад, здобутий за кордоном, можуть підтвердити його, обравши більш швидкий шлях для відповідної кваліфікації. Всі педагоги повинні пройти «інтернатуру» - рік стажування в школі (без «інтернатури» кваліфікаційне свідоцтво отримати не можливо).

Університети Великої Британії, здійснюючи набір абітурієнтів, звертають увагу на їх особистісні та розумові якості: 1) вміння налагоджувати відносини з учнями і вчителями; 2) наявність почуття гумору; 3) прагнення працювати в команді; 4) схильність до професійно-особистісного спілкування; 5) здатність вирішувати складні життєві та педагогічні ситуації. Особлива увага приділяється

психічному і фізичному здоров'ю абітурієнтів відповідно до державних вимог (Циркуляр 4/99 Міністерства освіти і кваліфікацій «Фізична і розумова придатність до навчання вчителів і студентів базової підготовки вчителів»). Приймальними комісіями і адміністрацією вищих навчальних закладів перевіряється також: чи були абітурієнти засуджені, звільнені від вчительської посади або від іншого виду роботи з дітьми.

У Великій Британії існує проблема кадрового дефіциту, особливо з предметів науково-природничого циклу (природничі науки, технологія, інженерія і математика). Діє кілька програм залучення в школи непрофесійних педагогів з числа кращих випускників університетів, які не мають кваліфікації педагога. Перш за все, це вчителі програми «Teach First», які проходять короткострокову підготовку в літніх школах і потім її продовжують, будучи вчителями шкіл. Причому, за умовами програми вони працюють в школах з найскладнішим контингентом учнів (мігранти, діти з соціально неблагополучних сімей). Нині в Лондоні працюють понад 4 тисячі учасників цієї програми. До роботи в школах залучаються також відставні військові (програма «Troops for Teachers») і вчителі з інших англomовних країн. Всі вони приступають до роботи не маючи кваліфікаційних свідоцтв, і отримують їх протягом перших двох років роботи в школі, навчаючись на спеціальних курсах, організованих, як правило, на базі самих шкіл.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Знання випускників педагогічних навчальних закладів

визначається системою вимог: розуміння мети навчання відповідно до вікових особливостей учнів; застосування методів навчання з урахуванням інтелектуального потенціалу учнів; виявлення як обдарованих, так і пересічних дітей; підготовка до національного тестування.

Навчальний план підготовки вчителів містить чотири компоненти: курс основного предмета; програмний курс, який залежить від типу школи і віку учнів; педагогічний курс; практика в школі. Внаслідок позитивних тенденцій реформування системи педагогічної освіти Великої Британії на початку XXI ст. основним в підготовці вчителів став педагогічний цикл, що актуально й нині. Вивчення історії педагогіки, філософії педагогіки, психології навчання, порівняльної педагогіки займає більше 25% навчального часу. Щотижня студенти відвідують не менше трьох лекцій з психолого-педагогічних дисциплін.

Педагогічна практика (25% від загального навчального часу) є обов'язковим елементом педагогічної освіти. В англійській системі підготовки вчителів існує дві форми шкільної практики: традиційна (довгострокова з відривом від занять в коледжі) і серійна (короткострокова без відриву від занять, може тривати півдня, день, тиждень). Педагогічна практика передбачає: відвідування школи з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу, перегляд і аналіз показових уроків, мікрОВикладання, самостійне проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики основна увага студентів спрямована на оволодіння методами планування, організації та управління педагогічним процесом, а

також на самореалізацію. Педагогічна практика забезпечує освоєння студентами передового педагогічного досвіду.

Терміни обов'язкової педагогічної практики

Курси професійної підготовки	Термін педагогічної практики
Однорічний курс на здобуття кваліфікації вчителя початкової школи на базі бакалаврської освіти	18 тижнів
Однорічний курс на здобуття кваліфікації вчителя середньої школи на базі бакалаврської освіти	24 тижні
Трирічний курс базової підготовки на здобуття кваліфікації вчителя початкової/середньої школи	24 тижні
Чотирирічний курс базової підготовки на здобуття кваліфікації вчителя початкової/середньої школи	32 тижні

Рекомендації для України. Вивчення британського досвіду професійної підготовки педагогів дозволив виокремити позитивні особливості, ключові ідеї яких можна творчо використати у процесі оновлення української системи неперервної педагогічної освіти: налагодження профорієнтаційної роботи з абітурієнтами на педагогічні спеціальності; різноманітність організаційних форм і методів професійної підготовки; розроблення індивідуальних траєкторій професійної підготовки; професійна підготовка педагогів на базі школи стимулюватиме нові організаційні форми педагогічної освіти в контексті партнерства школи та вищого навчального закладу; науково-методичний супровід випускників педагогічного вищого навчального закладу сприятиме наданню професійної допомоги молодим фахівцям у вирішенні різноманітних педагогічних проблем.

ДАНІЯ

Законодавче забезпечення. Професійна підготовка вчителів у Данії має глибоке історичне підґрунтя. В її основі лежать ціннісні орієнтири європейського суспільства, що поступово трансформуються у багатокультурну демократію. Вони базуються на наступних принципах: визнанні прав людини, релігійної та культурної свободи, автономії особистості та її вільного вибору в процесі навчання; відповідальності за кінцевий результат навчання; активній толерантності до учнів та прийнятті різноманітності та відмінності їх розумових здібностей.

Педагогічна освіта у Данії має розвинуту законодавчу базу. Перший Закон “Про підготовку вчителів” був прийнято у 1954 році, який постійно оновлюється та доповнюється (1966 р., 1991 р., 1994 р., 2006 р.). Суттєвий вплив на формування сучасної педагогічної освіти мали закони “Про університети” (1977 р., 1993р., 2000 р., 2008 р.), «Про народні школи» (1975 р., 1993 р., 2009 р.), «Про зміцнення народних шкіл» (2005 р.), «Про програми підготовки вчителя» (2006 р.), «Про підготовку бакалаврів-професіоналів як вчителів народних шкіл» (2009 р.), «Про кредитно-трансферну систему залікових одиниць» (2009 р.), проект «Нова скандинавська школа» (2012 р.), стратегія «Неперервна освіта» (2007 р.),

Освітню політику, стратегію досягнення освітніх цілей, нормативну базу та освітні стандарти (обов’язковий мінімум змісту середньострокових та довгострокових програм, вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів), в галузі вищої педагогічної освіти

Данії визначають два міністерства: Міністерство освіти і Міністерство наук, технологій та розвитку. Обидва міністерства функціонують під керівництвом Фолькетингу Данії та націлені на вирішення спільних завдань: створення умов для задоволення освітніх потреб особистості у галузі педагогічної освіти, для розвитку і оновлення цієї головної ланки загальнонаціональної системи освіти Данії. До того ж, кожна зазначена структура має свій вектор діяльності: Міністерству освіти підпорядковані педагогічні коледжі, а Міністерству наук, технологій та розвитку – університети. Державна освітня політика та стандарти педагогічної освіти через міністерства доводяться до муніципальних органів управління відповідними освітніми закладами, які контролюють результати освітньої діяльності вищих навчальних закладів педагогічного профілю. Згідно із данським законодавством, завдання муніципальних органів управління освітніми закладами полягає не лише у забезпеченні гарантій кожного громадянина на освіту, але й у створенні умов для самовизначення та самореалізації особистості.

Структура професійної підготовки педагогів. Педагогічна освіта сучасної Данії є багатоступеневою системою, яка містить один вступний рівень допрофесійної освіти і три основні рівні:

- вступний – профорієнтаційний рівень (вища ланка середньої освіти);

- перший – базовий рівень, (бакалаврат), який надає професійну підготовку з педагогічною орієнтацією, що націлений на підготовку бакалавра-професіонала з кваліфікацією «учитель середньої школи». Його можна набути як в коледжі освіти, отримавши при цьому

кваліфікацію бакалавра-професіонала (навчальний курс даних програм розрахований на чотири роки, побудований на модульній основі і відповідає 240 кредитам за європейською кредитно-трансферною системою (ECTS), так і в університеті, який присуджує ступінь бакалавра педагогіки (BEd) (тривалість – 3+2 роки, причому має ширший обсяг академічних знань студентів у сфері гуманітарних та природничих наук).

Активна педагогічна практика упродовж усієї фази бакалаврату дозволяє данському студенту зробити свідомий вибір на користь кваліфікації «учителя народної школи» чи «учителя данської школи з вищою ланкою середньої освіти». Після закінчення данського педагогічного коледжу бакалавр-професіонал може працювати лише в данській середній школі.

- другий – академічний рівень (магістратура) (2 роки), який надається виключно класичними університетами, націлений на підготовку спеціаліста з науковим ступенем магістр педагогіки чи магістр гуманітарних наук (залежно від напрямку наукового дослідження) і кваліфікацією «учитель навчальних закладів з вищою ланкою середньої освіти», надає поглиблену педагогічну підготовку, засновану на науковому дослідженні. Його можна набути двома шляхами: 1) закінчити бакалаврат у коледжі освіти і вступити до дворічної магістерської програми в університеті; 2) обрати повний цикл підготовки за університетською довгостроковою програмою, яка дає можливість майбутньому данському вчителю пройти всі ступені вищої педагогічної освіти: і базовий, і академічний – поступово, не змінюючи при цьому навчальний заклад. Відповідно до напрямку

спеціалізації магістерської програми завершеного академічного рівня, вони можуть: 1) працювати вчителями у школах з вищим рівнем середньої освіти; 2) викладати в педагогічних коледжах; 3) працювати педагогічними консультантами в різних закладах; 4) обіймати посади керівників різних типів освітніх закладів тощо.

- третій – науковий рівень чи рівень фундаментального наукового дослідження (докторантура) (3 роки), після завершення якого присуджується ступінь доктора філософії (PhD) чи доктора педагогіки (DEd).

Різні рівні педагогічної освіти вчителя мають завершений цикл з відповідною атестацією. Для вищої професійно-педагогічної освіти Данії обов'язковими є перший, базовий рівень і другий, академічний рівень. Водночас освіта вчителя Данії не закінчується підготовкою у вищих навчальних закладах. Вона організована таким чином, щоб через курси підвищення кваліфікації постійно задовольняти швидкозмінні освітні потреби вчителя в оновленні знань та розвитку компетентностей, на всіх рівнях його професійної діяльності.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. На початку XXI ст. Данія приєдналась до Болонського процесу. У зв'язку з цим у систему освіти вчителя в Данії було введено наступні зміни:

- профільні предмети спеціалізації майбутнього вчителя, скорочено до 2-х обов'язкових та третього – на вибір студента;
- серед предметів спеціалізації наголос робиться на природничі науки;

- на профільних предметах “данська мова” і “математика” вводить вікову спеціалізацію відповідно до молодшого (1-4 класи), середнього (4-6 класи) та старшого (6-10 класи) віку учнів данської народної школи.

- система оцінювання перейшла на семибальну шкалу (від 12-ти – “відмінно” до -3-х – “незадовільно”);

- посилено увагу до дидактичної підготовки майбутніх учителів;

- на педагогічні предмети, які включають “загальну дидактику”, “психологію” та “педагогіку” – відводиться 33 кредитні одиниці, тобто 0,55 загального часового навантаження.

Відмінними рисами педагогічної освіти Данії є: базування на взаємопов’язаних концепціях: особистісно-орієнтованій (професійна підготовка автентичної особистості вчителя (authentic teacher), дослідницько-орієнтованій (активного пізнання професійної дійсності), практико-орієнтованій (інтеграції теорії і практики); дуальність (співіснування в рамках однієї системи двох опорних моделей – академічної і загальнопрофесійної, з характерними для них особливостями та чітко визначеними сферами освітньої діяльності); безкоштовність, більшість педагогічних навчальних закладів є державними, які, поряд з нечисельними приватними вищими навчальними закладами отримують від держави субсидії; зближення університетської і неуніверситетської педагогічної освіти, насамперед через уніфікацію загальних цілей та змісту програм підготовки педагога; поєднання централізаційних та децентралізаційних процесів; відкритість; наступність, гнучкість та неперервність, що

забезпечується через національну систему професійного розвитку, організовану у формі короткотермінових, середньотермінових, довготермінових курсів підвищення кваліфікації учителів.

Рекомендації для України

1. Запровадження програми «Відбір до професії вчителя», яка забезпечить психолого-педагогічну діагностику вмотивованості вибору педагогічної професії.

2. Впровадження динамічної програми «Вступу до професії вчителя» з періодами «супроводу» та «професійної підтримки» молодого вчителя, що створить умови для адаптації молодих спеціалістів до професійної діяльності.

3. Втілення данської концепції «Поваги до незалежності освіти», що сприятиме спільній участі держави і громадськості у процесах.

4. Запровадження переходу до громадської політики управління освітніми змінами, використовуючи принципи ринкової системи та загальнонародного обговорення.

5. Активне впровадження інноваційного навчання у практику української педагогічної освіти, з наголосом на технологіях проектного, проблемного, інтерактивного навчання та інформаційно-комунікативних технологій розширить:

6. Створення умов для мобільності майбутніх вчителів, розширення співпраці із закордонними навчальними закладами, що уможливить залучення українських педагогів до загальноєвропейських і світових дослідницьких проектів.

КАНАДА

Законодавче забезпечення. У статті 93 Конституції Канади зафіксовано, що кожна окрема провінція контролює освіту. На федеральному рівні не існує єдиного міністерства чи офісу освіти. Федеральний уряд лише здійснює фінансову підтримку провінцій. На національному рівні існує Рада міністрів освіти Канади (Council of Ministers of Education, Canada), яка є консультативно-дорадчим органом. У Спільній Декларації міністрів освіти провінцій і територій Канади «The Victoria Declaration» (1999 р.) наголошується на необхідності об'єднання зусиль усіх провінцій та територій країни для надання громадянам освіти найвищої якості на всіх етапах їх життя, а у міжнародному вимірі – для посилення глобальної ролі Канади. Тобто, в Канаді, на відміну від інших країн, історично склалося так, що питання освіти є компетенцією тільки провінційних законодавчих і виконавчих органів, що є унікальною особливістю канадської освітньої системи. Кожна провінція має своє Міністерство освіти (Minister of Education) й особливу систему освіти. Провінційні департаменти з питань освіти визначають стандарти, запроваджують навчальні програми та фінансують освітні заклади.

Система педагогічної освіти Канади функціонує на основі таких основних документів: спільна Декларація міністрів освіти провінцій і територій Канади „Директиви на майбутнє для Міністерства освіти” (1993 р.), Аделаїдська декларація „Національні цілі шкільної освіти у XXI столітті” (1999 р.), декларація Вікторії „Спільні пріоритети в освіті на початку XXI століття” (1999 р.), урядова постанова „Знання

мають значення: професійні уміння та навчання для канадців” (2002 р.).

Структура професійної підготовки педагогів. У Канаді система педагогічної освіти передбачає три рівні навчання: 1) 4 роки на першому рівні вищої педагогічної освіти для здобуття ступеня бакалавра, 2) 2 роки навчання на другому рівні для здобуття ступеня магістра, 3) 3 роки навчання на третьому рівні для здобуття наукового ступеня доктора.

Специфіка підготовки майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти Канади полягає в тому, що студент, починаючи навчання, самостійно орієнтується на перший, другий чи третій рівні освіти; він повинен чітко уявляти, що перехід на наступний рівень освіти можливий лише за умови оволодіння попереднім рівнем; багаторівнева система дає змогу студентам кожні два роки, досягаючи того чи іншого рівня освіти, продовжити навчання, залежно від бажання й освітніх досягнень, або вийти із системи, отримавши диплом про освіту; багаторівнева система дає можливість студентові не лише вибрати рівень оволодіння змістом і закінчити його за визначеним терміном, але й забезпечує право змінити його у процесі навчання.

Для вступу на програму бакалавра освіти необхідно закінчити допрофесійну підготовку в будь-якому університеті чи коледжі та одержати щонайменше 24 кредити. Причому педагогічні факультети університетів Канади дають рекомендації щодо вибору курсів під час допрофесійного року навчання. Слідуючи принципам мобільності та портативності педагогічні факультети канадських університетів все

частіше передбачають для студента можливість трансферу між навчальними бакалаврськими програмами. Ті студенти, які навчалися за бакалаврською програмою в одному університеті, при бажанні можуть продовжити навчання за тією ж програмою в іншому ВНЗ.

Підготовку фахівців для освітньої галузі в Канаді забезпечують: університети (universities), університетські коледжі (university colleges), суспільні коледжі (community colleges) та коледжі системи CEGEP (College d'Etudes Generales et d'Education Professionnelle), що функціонують у франкомовній провінції Квебек і впродовж двох років готують абітурієнтів до вступу в університет. Вартість навчання у ВНЗ за напрямом «педагогічна освіта» в рік становить близько 3,5 мінімальних прожиткових мінімумів або 1 мінімальну місячну заробітну плату в Канаді, що є цілком посильним майже для кожної канадської родини. Водночас важливо, що майже всі університети на дві третини фінансуються з держбюджету та громадських фондів.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Форми навчання на педагогічних факультетах в університетах – денна, вечірня і заочна. Набір студентів на денну форму навчання в університетах варіюється від 350 до 1000, а в деяких університетах на курс набирають лише до 11 осіб. Деякі університети повністю зорієнтовані на надання заочної і дистанційної освіти, що з розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій стає дедалі популярнішим.

Нині в більшості канадських ВНЗ при підготовці майбутніх учителів використовуються здебільшого програми двох типів: одночасна (concurrent) та послідовна (consecutive). Причому

ефективність академічних програм педагогічної освіти Канади залежить від їхнього навчального змісту, а також застосування моделі освіти, яка базується на системних міжпредметних зв'язках. Одночасна програма – це програма, за якою студент одночасно вивчає академічні та професійні дисципліни протягом усього часу навчання. Ця програма закінчується одержанням ступеня бакалавра освіти. Послідовну програму обирає студент, який вже має університетський ступінь.

При формуванні змісту підготовки майбутніх учителів спостерігається посилення тенденції до встановлення оптимального науково-зумовленого балансу між дисциплінами різних циклів, теоретичними та практичними блоками (модулями). Намагання наблизити зміст навчальних програм до вимог педагогічної практики та тенденція до інтеграції знань сприяли посиленню міжпредметного принципу підготовки канадських педагогів. Такий підхід знайшов своє відображення в загальнонауковому блоці (модулі) навчальних програм, де головний акцент ставиться на гуманітарних та соціокультурних аспектах вищої педагогічної освіти.

Відповідно до цих принципів структура навчальних курсів підготовки майбутніх учителів складається з трьох основних різновидів:

1. Академічні або самостійні курси (discrete courses). Традиційно в університетах лекції викладаються з окремих предметів. При викладанні окремого курсу спочатку пояснюють теорію, а потім звертаються до практичних занять; застосовується

проблемний підхід, що передбачає організацію семінарів і написання робіт на задану тему з метою об'єднати практику з теорією.

2. Інтегровані курси (integrated courses) – це міжпредметні курси, в яких поєднуються елементи різних предметів.

3. Навчальні модулі (instructional modules). Кожен модуль організований навколо певних об'єктів для яких існують оціночні критерії. Коли студент демонструє певний результат, тоді він переходить від одного модуля до іншого. З метою контролю знань у рамках певного модуля вводяться залікові бали – «кредити». Наприклад, щоб отримати диплом бакалавра в галузі освіти потрібно за чотири роки навчання набрати 126 кредитів.

Загалом університетські навчальні програми професійної підготовки майбутніх учителів у рамках багаторівневої системи педагогічної освіти в Канаді складаються з трьох частин. Найважливішими елементами є: а) загальна підготовка (прослуховування академічних курсів); б) викладання фахових предметів (змістова підготовка полягає у вивченні змісту академічної галузі, в якій майбутній учитель збирається працювати, і у вивченні методики викладання обраного предмета); в) професійна підготовка (охоплює професійні курси і практичну діяльність у школі (педагогічну практику)).

Традиційно студент педагогічного університету має опанувати такі академічні курси: розвиток дітей; вміле поводження в класі; навчання дітей з особливими потребами; освітнє адміністрування; методика викладання різних предметів, які вивчаються в загальноосвітніх навчальних закладах; теорія навчання; філософія

педагогіки. Прикладом професійних курсів у канадських університетах є такі: порівняльна освіта; діагностика труднощів оволодіння навчальними предметами (математика, фізика тощо); застосування комп'ютерної техніки; навчання малих груп учнів.

Педагогічна практика передбачає вивчення чотирьох курсів в університеті, що оцінюються 3 кредитами кожен, та проходження педагогічної практики в школі впродовж п'яти тижнів. Педагогічні факультети надають можливість студентам проходити педагогічну практику не тільки в міських школах, але й в сільській місцевості провінцій. Під час проходження педагогічної практики адміністрація школи повинна забезпечувати безпечне робоче середовище для кожного: вчителів, учнів, допоміжного персоналу, батьків, а студенти зобов'язані дотримуватись певних правил поведінки відповідно до Кодексу професійної поведінки асоціації вчителів провінції та Кодексу поведінки студентів університету.

Позитивними особливостями підготовки майбутніх учителів у системі канадської багаторівневої педагогічної освіти можна визначити такі: наявність мережі університетських коледжів, які впродовж двох років готують абітурієнтів до вступу в університет; можливість для громадян Канади отримати реальний та посильний кредит на освіту чи стипендію на час навчання у ВНЗ; розроблення навчальних програм з урахуванням рівня підготовки, запитів студента, вимог провінції та суспільства; широке застосування у ВНЗ магістерських програм двох видів – програми MEd thesis-based (магістра освіти на основі дипломної роботи) та програми MEd course-based (магістра освіти на основі освоєння курсів); широке

застосування на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях модульної, дистанційної та інформаційно-комунікаційної технологій навчання, також відповідних їм форм і методів навчання; активний розвиток інклюзивної освіти.

Рекомендації для України. Законодавчий рівень: збільшення державного фінансування вищої педагогічної освіти та ВНЗ із врахуванням регіональних потреб у вчителів; розробка механізмів надання освітніх кредитів; надання управлінських повноважень щодо організацій навчального процесу виключно ВНЗ.

Теоретичний рівень: розробка нових Державних стандартів підготовки бакалаврів і магістрів з метою посилення конкурентоспроможності на ринку праці вітчизняних учителів; створення теоретичної основи для оновлення змісту підготовки вчителів відповідно до досягнень педагогічної науки; забезпечення технічної і технологічної модернізації засобів навчання.

Організаційно-методичний рівень: включення до навчального плану підготовки майбутніх вчителів за освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр та магістр варіативних навчальних програм (з урахуванням рівня підготовленості студента, його запитів, вимог суспільства та школи); посилення практичної та дослідницької складової навчальних програм; забезпечення системності та функціональності здобуття студентом знань з метою надання йому можливості розпочинати педагогічну діяльність у школі після успішного закінчення будь-якого освітньо-кваліфікаційного рівня; використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти; створення на державному та

регіональному рівнях комп'ютеризованого інформаційного банку даних щодо новинок та методичних розробок педагогічної практики викладання навчальних предметів з метою самоудосконалення майбутнього вчителя, а також освітнього середовища для здобуття вищого кваліфікаційного ступеня у рамках навчання упродовж життя

Організаційно-адміністративний рівень: посилення відповідальності ВНЗ за рівень професійної підготовки випускника; надання пропозицій від конкретних регіональних управлінь освіти для працевлаштування; фінансування міжнародного обміну вчителями, які досліджують питання освіти і виховання, що сприятиме оновленню діючих методик, збагатить наявний досвід та практичну діяльність; участь регіональних методичних об'єднань у моніторингу професійних вимог до вчителя; впровадження інклюзивної освіти у ВНЗ.

КІПР

Законодавче забезпечення. Розвиток вищої педагогічної освіти відбувається під гаслом євроінтеграції, як стратегії державної освітньої політики Кіпру. Неперервність освіти є провідною педагогічною концепцією, що зазначено у Законі «Про обов'язкову допрофесійну педагогічну підготовку майбутніх вчителів» (2001 р.) і «Рамковому законі про вищу освіту на Кіпрі» (2009 р.).

Модернізація професійної підготовки вчителів передбачає: організаційні зміни у вищій освіті; упровадження кредитно-

трансферної системи накопичення кредитів; розширення академічної мобільності студентів і активної участі академічної спільноти у програмах, започаткованих ЄС; орієнтація на компетентнісно-спрямовану підготовку; запровадження європейських стандартів якості вищої освіти.

Структура професійної підготовки педагогів. У ХХІ столітті відбувається модернізація системи вищої педагогічної освіти Республіки Кіпр, яка представлена державними і приватними університетами, вищими навчальними закладами, підпорядкованими різним Міністерствам і організаціям. Майбутні вчителі здобувають вищу педагогічну освіту за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Магістр», «Доктор наук» за спеціальностями: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Середня освіта», «Менеджмент освіти», «Укладання та реформування навчальних планів», «Педагогічні науки», «Дидактика та методологія в галузі математики».

Університет Кіпру, Відкритий університет Кіпру та Педагогічний інститут Кіпру є найбільш авторитетними педагогічними навчальними закладами, що пропонують широкий спектр педагогічних спеціальностей. У 2005 р. у Республіці Кіпр з'явилися університети приватної форми власності, де було відкрито педагогічні факультети та відділення. В Університеті Фредеріка майбутні педагоги здобувають освіту за такими магістерськими програмами: «Динамічне навчальне середовище», «Освіта про навколишнє середовище і стійкий розвиток»; бакалаврськими програмами: «Початкова освіта», «Дошкільна освіта». Приватний

Європейський університет Кіпру на факультеті мистецтв та педагогічних наук надає можливість отримати дипломи бакалавра за такими спеціальностями: «Початкова освіта», «Дошкільна освіта»; дипломи магістра зі спеціальностей «Спеціальна / Поєднана освіта», «Освітній менеджмент»; дипломи доктора зі спеціальності «Педагогічні науки». У приватному Університеті Лефкосії майбутні вчителі мають змогу навчатися за бакалаврськими програмами: «Початкова освіта», «Дошкільне виховання», «Музичне мистецтво», «Хореографія»; магістерськими програмами: «Освітній менеджмент та управління», «Теорія, практика та оцінювання викладання», «Спеціальна освіта»; докторськими програмами: «Освітній менеджмент та управління», «Теорія, практика та оцінювання викладання».

Основними компетентностями вчителя у ХХІ ст. визначено: здатність пристосовуватися до європейської ідеології та явищ, що постійно змінюються під впливом новітніх технологій, розвитку знань, демографічних та соціальних змін; вміння не просто передавати знання, але організовувати різноманітні процеси навчання; виховувати національну та культурну самобутність грекокіпріотів, та одночасно поважати самобутність інших національних груп, що мешкають на Кіпрі.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Програма допрофесійної підготовки майбутніх учителів середньої освіти впроваджується за двома напрямками: теоретичне навчання у Педагогічному інституті Кіпру та педагогічна практика у школі. Теоретична підготовка передбачає вивчення таких дисциплін:

вступ до системи освіти; питання психолого-педагогічного циклу, теорія та методологія викладання; дослідження у сфері освіти; освітні технології; оцінювання навчальних досягнень. Спеціалізація передбачає студіювання таких аспектів: навчальні плани (з дисципліни спеціалізації), особливості викладання дисципліни спеціалізації, планування уроку, методичні підходи до вивчення дисципліни, питання оцінювання тощо. Педагогічна практика у школі передбачає, що кожен учасник програми має відвідати щонайменше 100 уроків, з яких половина – у присутності ментора. Самостійно практикант мав провести щонайменше 50 уроків. Особливістю програми є той факт, що її учасники, які мають педагогічний стаж менше, ніж 5 років, звільнялись від 20 відвідувань уроків та 10 проведень. Власники диплому магістра з педагогічних дисциплін звільнялись від теоретичної підготовки за загальноосвітніми дисциплінами, адже це передбачено ступенем магістра.

Учасники програми зобов'язані брати активну участь у всіх видах діяльності навчального закладу, консультуватися з працівниками Педагогічного інституту Кіпру та менторами школи щодо планування та проведення уроків, процесу педагогічної практики. Загальний час опанування програмою поділяється наступним чином: 2/5 – практичні заняття з дидактики, 1/5 – загальна психопедагогіка, 1/5 – спеціальна дидактика, 1/5 – педагогічні дослідження. Оцінювання учасників програми здійснюється за трьома напрямками: загальна педагогіка, спеціальна педагогіка, педагогічна практика. Учасник вважається успішним, якщо його загальна оцінка складає не менше 25 залікових одиниць, що

відповідає 50%. По закінченні програми її учасникам надається відповідний сертифікат.

Навчальні програми професійної підготовки вчителів Відкритого університету Кіпру укладені на основі тематичних модулів за Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS). Студенти забезпечуються доступом до «платформи телеосвіти», або «платформи освіти на відстані», де розташована інформація щодо мети, завдань навчальних програм та модулів, термінів навчальних досліджень та екзаменів тощо. Тематичний модуль є основною функціональною одиницею програми навчання бакалаврів і магістрів. Кожен модуль містить матеріал трьох дисциплін класичного університету та триває один академічний рік (приблизно 10 місяців). Процес навчання здійснюється таким чином: формуються групи з вивчення модулів (кількістю 20-25 осіб). Таких груп, що вивчають модуль, може бути дві та більш. В кожній групі є викладач, якій координує навчання студентів, використовуючи засоби платформи телеосвіти (чати, відеочати, форуми) та електронну пошту університету. У межах платформи студенти відвідують лекції за допомогою мережі Інтернет, а також, користуючись CD та DVD носіями. Упродовж всього періоду навчання студенти мають змогу збиратися на семінари дорадчого характеру з метою усунення прогалин в знаннях. З кожного модулю студент повинен скласти три та більш (відповідно до змісту та складності модулю) контрольні роботи, які оцінюються викладачем. Наприкінці кожного року навчання студенти складають письмові іспити з кожного модуля, що є основною формою контролю знань.

З 2008 р. Університетом Кіпру та Педагогічним інститутом Кіпру розроблено й упроваджено «Програму з навчання новопризначених вчителів середньої освіти та менторів» (педагогічна інтернатура), що складається з трьох етапів. На опанування практичними професійними навичками скеровано зміст основної частини програми, що кількісно складає 70% від загального часу навчання. На теоретичну підготовку та аналіз результатів підготовки виділяється по 15% робочого часу. Такий розподіл часу зорієнтовано на навчання у співпраці у природних умовах шкільного середовища вчителів-початківців і менторів, що відповідає вимогам синергетичного та діяльнісного підходів.

Під час першого етапу учасників програми знайомлять з кіпрською системою освіти та особливостями функціонування закладів середньої освіти; із засобами та інструментарієм навчання, що застосовуються у школі; особливостями керування класним колективом для подолання учнями труднощів у спілкуванні і навчанні. Основною формою навчання обрано методичні консультації, а методами – моделювання (педагогічної діяльності, уроків тощо), спостереження у шкільному середовищі, дискусії, обговорення з менторами шляхів розв'язання проблемних ситуацій для вироблення вчителем правильної стратегії діяльності. Методичні консультації проводяться у площині таких змістовних модулів: диференціація методів навчання у класах із різним рівнем підготовки дітей, підвищення рівня знань, креативність; дидактичні вміння вчителя, спілкування із школярами, планування та організація учнівського колективу; менеджмент класного колективу.

Другий етап програми (практичний) організовано безпосередньо у закладі освіти впродовж 6 місяців. Новопризначені вчителі під керівництвом ментора залучаються до різних видів діяльності, виконання яких забезпечує формування в них низки компетенцій. Програмою передбачено такі заходи: відвідування щонайменше 12 уроків ментора з метою оволодіння дидактикою навчання; проведення щонайменше 12 уроків під наглядом ментора; проведення 6 спільних уроків за участю ментора та інших учасників програми тощо. По завершенні цього етапу вчителі подають звітні матеріали – портфоліо і щоденник. Варто зазначити, що протягом всього періоду відбувається моніторинг труднощів, з якими стикаються вчителі у шкільному середовищі з наступним обговоренням проблем і шляхів щодо їх подолання.

Протягом третього етапу навчання новопризначені вчителі мають проаналізувати та представити результати своєї роботи у школі, оцінити рівень сформованості професійних компетентностей, підвести підсумки діяльності, надати пропозиції щодо удосконалення програми підготовки.

Рекомендації для України. Перспективними напрямками упровадження позитивних ідей досвіду професійної підготовки вчителів Республіки Кіпр в Україні можна визначити такі: організація роботи педагогічної інтернатури з метою професійної адаптації новопризначених учителів; організація підготовки менторів, які відповідають за процес адаптації новопризначених вчителів до умов професійної діяльності у закладі освіти; організація підготовки магістрів не за спеціальностями, а за міждисциплінарними

програмами, що є більш гнучкими та налаштованими на сучасні потреби шкільної освіти; широке упровадження у професійну педагогічну підготовку дисциплін з європейським компонентом.

НІМЕЧЧИНА

Законодавче забезпечення. Законодавчу базу, яка регламентує професійну підготовку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН, складають законодавчі акти федерального й регіонального значення та нормативно-інструктивні документи Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, зокрема: Основний закон ФРН (Конституція); Рамковий закон «Про вищу освіту»; земельні закони, а саме: «Про вищу освіту», «Про підготовку вчителів», «Про державну службу», «Про шкільну освіту»; розпорядження земельних Міністерств освіти, а саме: «Про організацію першого державного екзамену», «Про організацію другого державного екзамену», «Про організацію стажування»; постанови Конференції міністрів освіти і культури.

Основою законодавства сучасної ФРН є Конституція – Основний закон (Grundgesetz) від 23 травня 1949 року, що закріплює суспільний державний устрій країни, функції органів державної влади, основні права та обов'язки громадян. Відповідно до Конституції ФРН, федеральні землі на регіональному рівні здійснюють врегулювання усіх питань шкільної, вищої освіти, підвищення кваліфікації та освіти дорослих.

Одним з важливих законодавчих актів ФРН, який регламентує підготовку фахівців в університетах є Рамковий закон «Про вищу освіту». Ним визначено пріоритети та орієнтири організації і функціонування вищих навчальних закладів, діяльність яких деталізована у земельних законах про вищу освіту. Деталі здобуття професійної педагогічної освіти і підвищення кваліфікації відображені у земельних законах «Про підготовку вчителів». Зміст цих законів відображає основні фази професійної педагогічної освіти у ФРН, розкриває організаційно-педагогічні аспекти університетської підготовки, шкільної практики, стажування, подальшої післядипломної освіти і підвищення кваліфікації вчительських кадрів.

Не всі земельні закони про підготовку вчителів детально розкривають аспекти підготовки фахівців-педагогів. У переважній більшості федеральних земель питання першого і другого державного екзаменів, стажування регламентуються окремими постановами і розпорядженнями земельних Міністерств освіти: «Про організацію першого державного екзамену», «Про організацію другого державного екзамену», «Про організацію стажування». Зауважимо, що у федеральних землях, які не мають окремого закону про підготовку вчителів (Баден-Вюртемберг, Гамбург, Нижня Саксонія, Рейнланд-Пфальц, Саксонія, Саксонія-Ангальт, Шлезвіг-Гольштейн) врегулювання цього питання здійснюється у межах земельних законів «Про державну службу», оскільки вчитель у ФРН визнаний державним службовцем.

Крім законодавчих актів федеративного та регіонального значення, що регламентують питання підготовки педагогічних кадрів

для загальноосвітніх шкіл, є ряд нормативно-інструктивних документів, котрі не мають статусу законодавчих актів, але є основою для укладання навчальних програм та узгодження регіональних особливостей професійної педагогічної підготовки у ФРН – це постанови Постійної конференції міністрів освіти і культури, назви яких розміщено у додатках до дисертації.

Означимо найважливіші з них:

1. Спільна заява Президента Конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, Голови профспілки працівників освіти і Голови професійного об'єднання вчителів, затверджена постановою Конференції міністрів освіти і культури від 5 жовтня 2000 року. Цим документом було визначено завдання сучасного вчителя і наголошено на високому значенні ролі вчителя у вихованні підростаючого покоління, закріплена спільна відповідальність Конференції міністрів освіти і культури, профспілки працівників освіти і професійного об'єднання вчителів за виконання вчителем визначених завдань, забезпечення суспільного визнання та шанування вчительської професії.

2. Стандарти професійної підготовки вчителів, затверджені постановою Конференції міністрів освіти і культури від 16 грудня 2004 року зі змінами від 12 червня 2014 року. У змісті стандартів визначено компетентності, яких повинні набути майбутні учителі під час навчання та стажування для ефективної реалізації щоденної педагогічної діяльності. Ці стандарти стосуються як підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл в університетах, так і їхнього

стажування. Вони є орієнтиром подальшого професійного розвитку і підвищення кваліфікації.

3. Загальнофедеративні вимоги до змісту підготовки вчителів за предметом викладання та його дидактикою, затверджені постановою Конференції міністрів освіти і культури від 16 жовтня 2008 року зі змінами від 12 січня 2015 року. Цим документом визначено сукупність фахових знань за предметом викладання та його дидактикою для вчителів усіх типів шкіл у ФРН.

4. Спільні рекомендації Конференції ректорів вищих навчальних закладів та Конференції міністрів освіти і культури «Педагогічна освіта для школи у різноманітності», затверджені постановою Конференції міністрів освіти і культури від 12 березня 2015 року та постановою Конференції ректорів вищих навчальних закладів від 18 березня 2015 року. У документі офіційно зафіксовано необхідність доопрацювання стандартів професійної підготовки вчителів з метою забезпечення готовності майбутніх учителів до роботи з учнями в умовах інклюзивної освіти.

Загальнофедеральні вимоги і рекомендації щодо врегулювання окремих аспектів підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл відображено у таких документах Конференції міністрів освіти і культури: «Рекомендації щодо визначення професійної придатності на першій фазі підготовки вчителів» (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 07 березня 2013 року); «Загальнофедеративних вимогах до проведення стажування та заключного державного екзамену» (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 06 грудня 2012 року); Постанова щодо

підготовки вчителів мистецьких дисциплін (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 6 грудня 2012 року).

Структура професійної підготовки учителів. У земельних законах «Про підготовку вчителів» закріплена трифазова модель професійної педагогічної освіти, що включає професійну підготовку майбутніх учителів в університеті, під час стажування та подальшу освіту, яка передбачає підвищення кваліфікації і здобуття нової спеціалізації.

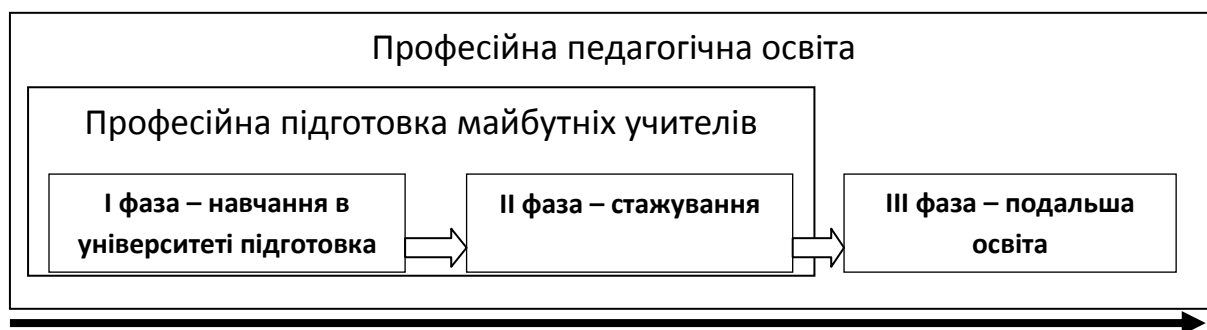

Рис. 1. Фази педагогічної освіти у ФРН

Перша фаза – навчання в університеті (Studium), передбачає засвоєння теоретичних основ педагогічної діяльності та включає компоненти практичної підготовки. За умовами Болонської декларації університетську фазу підготовки вчителів було суттєво реформовано, зокрема відбувся перехід до двоступеневої системи вищої педагогічної освіти. Відзначимо, що у різних університетах ФРН програми з присвоєнням ступеня «Бакалавр мистецтв» (Bachelor of Arts), «Бакалавр наук» (Bachelor of Science) та «Магістр освіти» (Master of Education) реалізуються по-різному. Зокрема деякі вищі навчальні заклади можуть пропонувати лише магістерські програми, а інші – як бакалаврські, так і магістерські.

У Німеччині після отримання диплому освітнього ступеня магістра претендент на посаду вчителя не має права повноцінного викладання в школі – він переходить у підпорядкування земельного Міністерства освіти для подальшого проходження стажування в школі протягом 18-ти (мінімум 12-ти) місяців. Так після завершення навчання в університеті розпочинається *друга фаза* підготовки майбутнього вчителя – стажування в школі (Vorbereitungsdienst), що передбачає самостійне проведення стажистом уроків в школі та супровід його педагогічної діяльності досвідченим вчителем-наставником. Крім того, учитель-стажист отримує підтримку від консультантів центру шкільної практичної підготовки, на базі якого щотижня бере участь у семінарах. Підсумком стажування є другий державний екзамен, після якого молодий учитель може розпочинати самостійну професійну педагогічну діяльність.

На *третьій фазі* професійної педагогічної освіти відбувається підвищення кваліфікації вчителя (Fortbildung) і набуття ним додаткової спеціалізації (Weiterbildung). Подальша освіта вчителів загальноосвітніх шкіл є багаторівневою і забезпечується на таких рівнях: міжземельному, земельному та шкільному. На міжземельному рівні реалізуються програми міжнародного обміну, проводяться спільні заходи земельних центрів шкільної практичної підготовки та центрів підготовки вчителів на базі університетів, навчальні поїздки вчителів землями ФРН та до інших країн, заочне навчання тощо. Земельний рівень – це система роботи з підвищення фахового рівня вчителів на території однієї з федеральних земель, що забезпечують земельні центри шкільної практичної підготовки та

центри підготовки вчителів на базі університетів, зокрема це курси підвищення кваліфікації при вищих навчальних закладах, семінари на базі центрів шкільної практичної підготовки, спільні конференції. На шкільному рівні організатором заходів післядипломної освіти вчителів і безпосереднім місцем їхнього проведення є школа. У ФРН такий рівень післядипломної освіти є найпоширенішим, що пояснюється не тільки мінімальними бюджетними витратами, а й тим, що у такому випадку учитель сам стає «рушійною силою» інновацій у школі.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки учителів. Відповідно до земельних законів «Про підготовку вчителів» підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університет включає такі блоки: 1) спеціально-предметний (два або три предмети викладання); 2) предметно-дидактичний (за предметами викладання); 3) «Науки про освіту» – психолого-педагогічні дисципліни; 4) професійно-педагогічна практика. Практичними компонентами навчання в університеті є такі: практика на профпридатність практика-орієнтування, практика професійного поля (для бакалаврів), практичний семестр (для магістрів). Відзначимо, що до початку університетської підготовки абітурієнти, які мають намір у майбутньому стати учителями, повинні пройти практику на профпридатність. Завершується навчання в університеті першим державним екзаменом.

У професійній підготовці вчителів Німеччини центральне значення має саме психолого-педагогічна підготовка – блок «Науки про освіту». Ключові принципи структурування змісту підготовки

вчителів за блоком «Науки про освіту» такі: модульності, міждисциплінарності, рефлексивності. Принцип міждисциплінарності є визначальним у процесі оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки учителів у ФРН. Відповідно теми модулів є комплексними і мають на меті розгляд тих чи інших явищ і процесів шкільного, позашкільного життя з точки зору різних наук у їхній нерозривній єдності. Модулі передбачають оволодіння компетентностями, основою яких є теоретичні знання з педагогічних, психологічних, соціологічних наук та розвиток здатності проектувати ці знання на поле професійної діяльності в школі та поза нею.

Основними формами організації професійної підготовки майбутніх учителів є такі: лекція, семінар, тренінг, колоквіум, професійно-педагогічна практика, самостійна робота, консультації (тьюторіал, наставництво). Формами проміжного і заключного контролю навчання студентів є письмова домашня робота, усний і письмовий залік, кваліфікаційна роботи бакалавра і магістра, портфоліо. Відповідно до навчальних планів базовими організаційними формами підготовки майбутніх учителів в університетах є лекції і семінари, але із впровадженням компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів змінилася роль лекцій у освітньому процесі університетів ФРН. Отже, лекції є методологічною основою і орієнтиром для подальшої роботи студентів, призначені для викладення основного теоретичного матеріалу і розкривають найважливіші, найсуттєвіші питання теми, що вимагають наукового обґрунтування. Відповідно спостерігається зменшення кількості лекцій, перевага надається роботі під час

семінарів, де відбувається конкретизація і деталізація окреслених у змісті лекцій питань.

Форма організації підготовки студентів вищого навчального закладу обирається відповідно до ступеня розвитку компетентностей. Для визначення ролі лекцій, практикумів, семінарів і проектів у навчальному процесі застосовується ступенева модель розвитку компетентностей.

Рис. 2. Ступенева модель розвитку компетентності А. Мака

Відповідно до ступенів моделі форми організації підготовки в університеті розподіляються таким чином: лекція – «знати», практикум – «уміти» і «воліти», семінар – «володіти», проект – «змінювати»; дипломна робота бакалавра відповідає ступеню «змінювати», робота магістра знаходиться у проміжному положенні між «змінювати» і «створювати», а ступеню «створювати» відповідає дисертація.

Розвиткові професійних компетентностей майбутніх учителів сприяє використання методів кооперативного, проблемного, ситуаційного, дослідного навчання та рефлексії. Водночас, це вимагає від студента попередньої самостійної підготовки. Самостійна робота студентів відбувається у тьюторіалах, що передбачає взаємодію у малих групах спільно з наставником-консультантом (тьютором). Тьютором є студент старшого курсу, основне завдання якого – підтримати молодших товаришів у навчанні, допомогти засвоїти новий теоретичний матеріал. Тьюторіал як форма організації самопідготовки надає студентам молодших курсів можливість отримати зворотній зв'язок щодо власних стратегій навчання, скоригувати їх, проаналізувати власну мотивацію. Участь у груповій роботі у якості тьютора має позитивний ефект для студента-старшокурсника, зокрема сприяє розвитку навичок активного слухання, публічного виступу, роботи у команді, вміння управляти груповими процесами тощо.

Види практичних компонентів університетської підготовки майбутніх учителів у ФРН такі:

1) практика на профпридатність – мінімум 20 днів до початку навчання в університеті; практика-орієнтування – мінімум 1 місяць на першому році навчання;

2) практика професійного поля (може бути шкільна або позашкільна) – мінімум 4 тижні у третьому або четвертому семестрі, метою якої є визначення конкретних професійних перспектив роботи в школі чи поза нею;

3) практичний семестр – мінімум 5 місяців під час другого семестру підготовки майбутніх магістрів.

4) стажування – 18 місяців. Навчання в університеті завершується складанням першого державного екзамену, після якого дипломований магістр освіти (Master of Education) переходить у підпорядкування відповідного відділу земельного Міністерства освіти для проходження стажування, тривалість якого з 2011 року була зменшена з 24-ох до 18-ти місяців. Завершується стажування складанням другого державного екзамену, після якого молодий педагог матиме повне право працювати вчителем у школі відповідного типу.

Значна увага під час студентських практик і стажування приділяється рефлексії власного досвіду, що допомагає критично оцінити свої можливості й визначити перспективи подальшого професійного розвитку. Результати рефлексивного аналізу досвіду педагогічної діяльності знаходять відображення у портфоліо, що є розгорнутим описом професійної біографії майбутнього фахівця-педагога і відображає динаміку розвитку його професійних компетентностей. Обов'язковими компонентами портфоліо є такі:

карта цілей, де майбутній учитель здійснює опис персональних цілей практики; протокол рефлексії індивідуального досвіду педагогічної діяльності; листок-узагальнення результатів та відгуки про роботу студента-практиканта учителя-наставника, консультанта центру шкільної практичної підготовки, викладача університету, учнів.

Педагогічний супровід студента під час практики здійснює викладач університету, консультант центру шкільної практичної підготовки і досвідчений учитель-наставник (ментор). Необхідною умовою ефективності практики в школі є забезпечення взаємодії між університетом, центром шкільної практичної підготовки і школою. Водночас, німецькі дослідники наголошують на необхідності спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації осіб, задіяних у здійсненні консультативної підтримки студентів-практикантів, оскільки ефективність підготовки майбутніх учителів залежить не лише від змісту освітніх програм, а й від якості педагогічного супроводу під час практики та стажування.

Рекомендації для України. Стратегічний рівень: нормативно-правове унормування професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в Україні відповідно до вимог Болонського процесу та з урахуванням конструктивного досвіду законодавчого врегулювання педагогічної освіти у ФРН; поєднання централізації та децентралізації в управлінні системою педагогічної освіти в Україні.

Теоретичний рівень: розробка нової концепції структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах за принципами модульності, міждисциплінарності, рефлексивності; розробка технологій

організації та включення нової концепції в контекст освітньої діяльності вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку вчителів загальноосвітніх шкіл.

Організаційно-педагогічний рівень: посилення практичних, прикладних аспектів змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл; посилення кооперативної, проблемної, дослідної спрямованості психолого-педагогічної підготовки; орієнтування на діяльнісне освоєння змісту психолого-педагогічної освіти через інтерактивні форми і методи навчання, проблемні, проектно-дослідницькі методики на основі комплексного методичного й інформаційного забезпечення навчального процесу; заміна традиційної ролі викладача на роль наставника.

НІМЕЧЧИНА

Професійна підготовка вихователів дошкільних закладів. Розвиток професійної підготовки вихователів Німеччини характеризується провідними сучасними тенденціями: прагнення неперервного удосконалення професіоналізації педагогічних кадрів дошкільної освіти і підвищення їхнього соціального статусу; академізація шляхом здійснення професійної підготовки вихователів на базі вищої педагогічної освіти; розширення професійного поля діяльності; відкритості, доступності, гнучкості, мобільності, диференціації, індивідуалізації, гуманізації та інтернаціоналізації освітнього процесу.

До комплексу основних компетенцій, які обумовлюють багатогранну педагогічну працю вихователя дошкільного закладу ФРН зараховують: праксеологічні компетенції (об'єктивне діагностування дітей, ефективне планування та чітка організація педагогічної діяльності, самоконтроль та самооцінювання результативності власної праці); комунікативні компетенції (технології спілкування педагога з дітьми, батьками та колегами, застосування певного стилю виховного впливу на дітей); компетенції співпраці (успішність суспільних спілкувань, мобілізація дітей до активної навчальної діяльності, усвідомлення педагогом особистої відповідальності за виховання дітей і дотримання загальнолюдських моральних норм в контактах з ними); креативні компетенції (творче відношення до педагогічної діяльності, застосування найбільш ефективних методів і прийомів у навчально-виховному процесі); інформаційно-медіальні компетенції (застосування сучасних засобів навчання і комп'ютерних технологій на заняттях); моральні компетенції (наявність загальнолюдської культури і вихованості педагога, відповідальне ставлення до виконання своєї педагогічної діяльності)

Структура професійної підготовки вихователів. Відповідно до положень Болонської декларації у Федеративній Республіці Німеччині підготовка майбутніх вихователів відбувається в університетах, педагогічних інститутах і вищих професійних школах за освітньо кваліфікаційними рівнями – бакалавр (Bachelor), магістр (Master). З 2004 року здобути освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр дошкільної педагогіки» стало можливим вже у 25 вищих

навчальних закладах Німеччини (вищих професійних школах, педагогічних інститутах, педагогічних коледжах, університетах). Навчання триває мінімум три-чотири роки з навантаженням у 180 ECTS балів для отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Магістерські програми підготовки вихователів пропонуються студентам у восьми вищих навчальних закладах ФРН. Навчальні магістерські програми за напрямом «Дошкільна педагогіка» готують студентів для керівних позицій в освітній сфері і для подальшої науково-дослідницької діяльності. Для забезпечення неперервного професійного розвитку у випускників формують особливу компетентність – здатність самостійно генерувати і створювати наукові знання, що забезпечує розширення професійного поля діяльності.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки вихователів. Курікулуми професійної освіти вихователів дошкільних закладів структуровані за модульними книгами на основі компетентісного підходу і забезпечують здобуття фундаментальних знань у поєднанні з досвідом педагогічної діяльності. У процесі професійної підготовки вихователів активно використовуються новітні інформаційно-комунікаційні технології, що сприяє відкритості, гнучкості, диференціації, доступності та індивідуалізації навчання.

Змістовий спектр навчальних програм охоплює: розроблення концепцій освіти; навчальних програм, посібників, навчально-дослідницьких проектів, створення мультимедійних і веб-орієнтованих засобів навчання; організацію і проведення навчальних

семінарів, тренінгів, курсів для вихователів; роботу з розвитку компетентностей персоналу, забезпечення міжкультурної освіти дітей, молоді й дорослих; навчально-виховну роботу з мігрантами, реалізацію музейної й театральної педагогіки, освітній менеджмент і менеджмент якості освіти; керівництво закладами освіти дорослих тощо.

Форми навчання за бакалаврською та магістерською програмою підготовки вихователів (лекції, семінари, дослідницькі проекти, письмовий колоквіум, дистанційне навчання) є науково і когнітивно орієнтовані, тобто стимулюється розвиток творчих можливостей студентів у сфері продукування нових знань. Забезпечення дослідницького навчання збагачує зміст освіти, оскільки знання, отримані із досліджень та їх результатів, переносяться у лекційні курси. Відбувається когнітивне спрямування як індивідуальної так і колективної пізнавальної діяльності: на семінарських заняттях опрацьовується зміст фахової літератури в підгрупах і презентується з широкою дискусією перед усією групою усно і письмово у формі реферативної роботи. Важливою є участь в дослідницькому проекті, в ході якого знання набуваються в результаті безпосереднього наукового пошуку. Особлива увага надається самотійній формі навчання, що спрямована на поглиблене опрацювання наукової літератури та на виконання творчих завдань. Екзаменаційний колоквіум передбачає презентацію, обговорення і оцінювання курсових робіт та магістерського наукового дослідження.

За метою, завданнями і змістом неперервний професійний розвиток вихователів в умовах формальної освіти реалізується за

напрямами: підвищення кваліфікації вихователів (Fortbildung); здобування додаткової спеціальності (Weiterbildung). Чинники, що впливають на результативність неперервного професійного розвитку вихователів: збільшення кількості пропозицій тематики курсів; відповідність змісту курсів сучасним прогресивним інноваційним ідеям; узгодженість організації та змісту курсового навчання; модернізація матеріально-технічної та науково-методичної бази навчально-виховного процесу тощо.

Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти спрямований на вдосконалення дидактично-методичної, предметної, інформаційно-комунікаційної компетентностей; мотивацію готовності до впровадження нових навчальних програм і забезпечує неперервне фахове удосконалення, поглиблення й оновлення професійних знань та вмінь педагогів, передусім самоосвіти та саморозвитку, що відповідає ідеям неперервності освіти, самореалізації в реаліях сучасного соціуму.

Рекомендації для України. Чинники, що зумовлюють доцільність використання німецького досвіду професійної підготовки вихователів у вітчизняному освітньому просторі є такі: європейська та євроатлантична інтеграція, стрімкий розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів; необхідність забезпечення якості і конкурентоспроможності випускників факультетів дошкільної педагогіки України на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці; оновлення змісту і форм національної професійної освіти вихователів; модернізація системи неперервного професійного розвитку; потреба в реалізації міжнародних програм бакалаврської

підготовки вихователів; розробка стандартів професійної підготовки, визначення компетентностей вихователів.

Рекомендації щодо можливостей творчого використання прогресивних ідей німецького досвіду у розбудові педагогічної освіти України: *вдосконалення організації педагогічної освіти* (узгодження за обсягом, змістом, кваліфікаційними вимогами системи професійної підготовки вихователів країн-членів ЄС та України для укладення відповідних угод про взаємовизнання дипломів про вищу педагогічну освіту; розвиток стратегічного партнерства і мережної взаємодії українських і зарубіжних ВНЗ-партнерів; сприяння розвитку і пролонгації транс'європейських програм, зорієнтованих на мобільність вихователів, викладачів, студентів вищих педагогічних закладів освіти), *оновлення змісту професійної підготовки* (реалізація міжнародних науково-освітніх проектів і спільних програм; запровадження фахової переддипломної практики; удосконалення співвідношення компонентів змісту професійно-педагогічної підготовки; запровадження багатоваріантних моделей і програм здобуття педагогічної освіти для забезпечення диференційованої підготовки вихователів; поглиблення практичної спрямованості професійної підготовки шляхом збільшення тривалості педагогічної практики студентів), *збагачення форм організації навчального процесу* (проектне навчання, дистанційні форми навчання; веб-орієнтоване навчання; розширення спектру науково-дослідницької самостійної роботи студентів), *поліпшення функціонування післядипломної педагогічної освіти* (поєднання формальної і неформальної освіти; розробка узгоджених програм педагогічних

ВНЗ та установ післядипломної педагогічної освіти; запровадження стажування та участі у програмах ЄС).

ТУРЕЧЧИНА

Законодавче забезпечення. Нормативно-правове забезпечення педагогічної освіти Туреччини знайшло своє відображення у прийнятому у 1981 р. Законі «Про вищу освіту», основні положення якого увійшли до Конституції Туреччини 1982 р.. Основні завдання, які визначені у цих документах, це: збільшення освічених громадян, підвищення рівня професійної підготовки, удосконалення науково-дослідної роботи ВНЗ. Закон «Про вищу освіту» став важливим кроком у подальшому розвитку вищої педагогічної освіти країни. З метою забезпечення ефективності виконання визначених завдань забезпечено централізацію управління системою вищої освіти, яка здійснюється Радою з вищої освіти (YÖK), що створена на засадах рівноправного представництва Президента, Ради Міністрів, міжуніверситетських комітетів.

Структура професійної підготовки педагогів. Особливість системи вищої педагогічної освіти Туреччини полягає в тому, що педагогічну освіту можна здобути майже у всіх університетах на освітніх факультетах (Eğitim Fakültesi), педагогічних факультетах. До структури університетів академічного типу входять не тільки факультети, а й науково-дослідні центри, технологічні та педагогічні інститути, професійно-технічні школи, коледжі, художні, музичні та

театральні школи. У складі університетів існують підрозділи для підготовки спеціалістів з ученими ступенями в галузі педагогіки, а також форми підвищення педагогічної кваліфікації для учителів середніх шкіл.

Структура та функції педагогічного процесу ВНЗ Туреччини істотно не вирізняються від інших європейських країн, але при цьому мають свої особливості. Зокрема, в Державному стандарті вищої педагогічної освіти закріплено чотири рівні вищої освіти. *Перший рівень* називається *неповною вищою педагогічною освітою*; її здобуває студент, який провчився у ВНЗ не менше двох років, успішно пройшов проміжну атестацію. Для цього рівня освіти не створюються окремі освітні програми. Фактично він існує як незавершене проходження будь-якої освітньої програми більш високого рівня. *Другий рівень* «бакалавр» з відповідною йому освітньою програмою передбачає визначений термін навчання, не менше чотирьох років навчання. Ступінь бакалавра присуджується після успішного завершення чотирирічного навчання в університеті. *Третій рівень* вищої педагогічної освіти забезпечується освітніми програми підготовки фахівців із кваліфікацією «магістр», яку можна засвоїти після освітньої програми бакалавра та не менше, ніж дворічної спеціалізованої підготовки, включаючи практику – науково-дослідну, науково-педагогічну діяльність випускника. Програми магістратури з написанням дисертації складають два роки, без написання дисертації – один рік. *Четвертий рівень* передбачає два-три роки навчання в докторантурі, протягом яких докторант проводить дослідження, захищає докторську дисертацію й отримує

вчене звання доктора філософії (доктор педагогіки). Якщо докторант проводить дослідження, захищає докторську дисертацію, то він отримує вчене звання доктора філософії (доктора педагогіки).

Зокрема, в університеті Едитепе у м. Стамбулі (Yeditepe Üniversitesi) на педагогічному факультеті здійснюється підготовка учителів на основі всебічної програми, консультативної підтримки, що забезпечує засвоєння ними високого сучасного рівня знань у відповідних галузях науки, навчальних предметів тощо. Факультет здійснює підготовку за спеціальностями: учитель математики, учитель турецької мови і літератури, учитель англійської мови як іноземної. Навчальні програми за спеціальностями «Учитель математики», «Учитель турецької мови і літератури» спрямовані на підготовку фахівця для середньої школи; навчальна програма вчителя англійської мови як іноземної розрахована на підготовку фахівця для старшої школи (випускні класи). Успішно впроваджуються програми з підготовки вчителів інформатики і вчителів початкових класів.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Організація навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах Туреччини характеризується узгодженістю змісту й організаційних форм, методів і засобів педагогічної взаємодії, спрямованих на формування активної пізнавальної діяльності студента.

Зміст, форми і методи підготовки педагогічних працівників у Туреччині

<i>Загальноосвітній блок</i>	
Мета	Оволодіння теоретичними основами професійної діяльності вчителя. Формування пізнавального

	інтересу до навчального курсу
Дисципліни	Філософія, етика, естетика, політологія, соціологія, історія та ін.
Форми та методи	Інтерактивні методи навчання: тренінги, дискусії, дебати, ділові та рольові ігри, мозковий штурм, кейс-технології і т.д.
Результат	Загальна теоретична підготовка, знання вимог до професійної підготовки вчителя
<i>Культурологічний блок</i>	
Мета	Оволодіння культурологічними основами професійної діяльності вчителя
Дисципліни	«Культурологія», «Основи світової та національної культури», «Мовний етикет та міжкультурна комунікація», «Образ турка в Європі», «Принципи та історія революції Ататюрка»
Форми та методи	Форми: лекції, лекції з використання проблемного методу викладу, семінари, самостійна робота
Результат	Готовність до реалізації провідних ідей Кемаля Ататюрка; - знання національних особливостей та традицій корінного національного навчання та виховання; - освіта як готовність захищати цінності національного суверенітету та незалежності; та критеріїв розвитку дітей молодшого шкільного, середнього та старшого шкільного віку
<i>Психолого-педагогічний блок</i>	
Мета	Формування вмінь та розвиток навичок організації підготовки учнів
Дисципліни	«Мотивація в молодших класах», «Оцінювання навчання іноземній мові», «Досвід в школі», «Класне керівництво», «Турецька система освіти і управління школою»
Форми та методи	Лекції, семінари-практикуми, відео-уроки, самостійна робота, проектна діяльність, педагогічна практика
Результат	Організація діяльності учнів у класному колективі; створення розвивального середовища для учнів певного віку; взаємодія з батьками у процесі навчання їх дітей. Навички діагностики рівнів розвитку школярів; вміння планувати та організовувати з учнями, батьками, шкільними психологами
<i>Предметний блок</i>	
Мета	Забезпечення якості професійної підготовки
Дисципліни	Методологічна галузь (філософія, теорії, технологія та методологія освіти, історія науки), технологічна– технологія навчання та виховання, методична (теорія

	та методика виховання), <i>науково-дослідницька</i> «Основи наукових досліджень», «Дослідження з педагогічних наук», «Методологія освітніх досліджень», «Дослідження педагогічного досвіду», «Статистичні методи у психолого-педагогічних дослідженнях», «Вивчення ролі гендерного фактору у навчанні дітей», «Освіта та ринок праці». Тестування, розв'язок педагогічних ситуацій, захист проєктів, захист портфоліо та ін. Ключові компетенції (загальні та професійні); Оцінка студентами своїх досягнень у результаті навчання; виявлення сфери професійних інтересів, Переосмислення професійних цілей і планування подальшого професійного розвитку <i>Практична</i> - (педагогічна практика)
Форми та методи	Тестування, розв'язок педагогічних ситуацій, захист проєктів, захист портфоліо та ін.
Результат	Ключові компетенції (загальні та професійні); Оцінка студентами своїх досягнень у результаті навчання; виявлення сфери професійних інтересів, переосмислення професіональних цілей і планування подальшого професійного розвитку

Рекомендації для України. На державному рівні: міждисциплінарне і міжнародне співробітництво в розробці та проведенні навчальних курсів, нових методик навчання та виховання з метою формування конкурентоздатного працівника освітньої галузі; забезпечення студентської та викладацької мобільності на державному рівні; використання засобів масової інформації з метою висвітлення та адаптації кращого педагогічного досвіду; створення на базі кращих освітянських закладів наших країн експериментальних центрів, опорних шкіл, лабораторій для опрацювання виховних інновацій, розповсюдження передового досвіду педагогічних працівників;

На інституційному рівні: посилення уваги до добору вступників на педагогічні спеціальності з використанням тесту на професійну придатність; запровадження ознайомлювальної педагогічної практики у перші тижні навчання майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі; продовження терміну проходження педагогічної практики за рахунок скорочення часу для теоретичної підготовки та шляхом інтеграції окремих навчальних курсів тощо.

ФІНЛЯНДІЯ

Законодавче забезпечення. Доктрина безперервної освіти, тісна співпраця шкіл та університетів закріплені законодавчо в «Стратегії регіонального розвитку» (2003р.), та в Акті про університети (2004р.). Основними чинниками, які вплинули на становлення, реформування та прогресивний розвиток педагогічної освіти у Фінляндії є: удосконалення якості і статусу професії вчителя, створення високих академічних стандартів для майбутніх учителів, уніфікування основних компонентів підготовки вчителів початкового навчання, академізація педагогічної підготовки; поєднання теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя й спрямування її на дослідно-орієнтовану й практико-базовану із новими ступеневими програмами бакалавра та магістра.

У реформуванні освітньої політики Фінляндії передбачено введення гнучких і вільних стандартів навчання, поєднуючи традиційне навчання з творчістю, а також соціальну відповідальність

університетів з довірчо-базованим професіоналізмом учителів. Провідна мета фінського уряду у галузі освіти полягає у залученні країни до єдиного європейського освітнього простору з максимальним збереженням національної автентичності, що дало змогу впровадити тільки окремі рекомендації Болонської системи. Основними елементами фінської освітньої політики є знання, вміння, цінності та креативність; достатня тривалість у часі; широкий спектр реформ; соціальна справедливість; соціальна відповідальність університетів; творча різноманітність; прагматичний консерватизм та високий компетентнісний професіоналізм; надання громадянам рівних можливостей у здобуванні освіти, незалежно від віку, місця проживання, майнового стану, статі або рідної мови; трансформування централізованої системи в більш локальну систему, в якій висококваліфіковані вчителі розробляють навчальні плани, орієнтуючись на державні стандарти з акцентом на наукові досягнення, технології, інновації та державну основну навчальну програму.

Структура професійної підготовки вчителів. Державні вимоги та відповідна підтримка є гарантом успішності системи освіти у підготовці майбутніх учителів початкової школи, що сприяє проведенню політики «омолодження» педагогічних кадрів в школах. Важливою особливістю університетів Фінляндії є закріплена законодавчо «третьої ролі», яка зумовлює «соціальну відповідальність» університетів, тобто прояви загальної логіки розвитку у визначенні індивідуальної етики навчання з трьома

важливими компонентами: економічною, екологічною та трудовою відповідальністю.

Провідними принципами фінської системи підготовки педагогічних кадрів є: індивідуалізація і диференціація у підготовці вчителів початкової школи, довіра і рівноправність, автономія університетів, реалізація програми інтернаціоналізації вищої та педагогічної освіти, система самоуправління без інспекторів, творчість та незалежність педагогічної професії, гнучкість куррікулуму, креативність у навчанні, професіоналізм викладачів та майбутніх учителів, взаємна довіра у суспільстві. Головні ідеї Фінляндії щодо підготовки майбутнього вчителя: здатність мислити і діяти на основі теоретичних знань та наукового дослідження, обґрунтовувати педагогічні рішення за допомогою формальних і системних аргументів, використовувати практико-орієнтовний компонент, безперервну підготовку та тренінг, рівність у можливості навчання підтримується додатковим фінансуванням.

Конкурс на педагогічний факультет у фінських університетах приблизно десять чоловік на одне місце. Вступні іспити проходять з надзвичайною селективною системою відбору в три етапи (матрикуляційний іспит, університетські оціночні тести, співбесіда і тестування на місці майбутньої роботи). Складні державні вимоги є гарантією того, що критерій якості педагогічної освіти залишається високим.

Першим етапом педагогічної кар'єри студента є ступінь бакалавра, при наборі 180 ECTS-кредитів. Другим – ступінь магістра при наборі 120 ECTS-кредитів. До викладання у школах

допускаються тільки студенти, які здобули магістерський ступінь. Студенти проходять основні або базові курси дисциплін, проміжні та курси просунутого рівня з профільною спеціальністю, що у сумі становить 120 ECTS-кредитів, а також базові та проміжні курси з додатковою спеціальністю – 60 ECTS-кредитів. Повний ступінь бакалавра та магістра із загальною сумою 300 ECTS-кредитів досягається через п'ять років. У фінській академічній навчальній програмі студента кожна спеціальність або дисципліна складається з трьох рівнів: загального, проміжного, поглибленого та включає чотири основні складові, а саме: основне навчання, предметне навчання, ІКТ навчання та вище педагогічне навчання.

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки вчителів. Куррікулум професійної підготовки майбутніх учителів є достатньо гнучким та неперевантаженим багатьма предметами. Він складається з конкретних навчальних модулів, а саме: комунікативно-орієнтоване навчання; основне базоване навчання; предметне навчання; вище педагогічне навчання; мультидисциплінарне вивчення шкільних предметів; додаткове навчання; факультативне навчання. Окрім того, фінські педагогічні програми включають дослідно-базовану підготовку, підсилену виокремленими компетентностями, яких має набути майбутній вчитель; інформаційно-комунікаційний підхід та визначені методи їх засвоєння.

Особливості педагогічної практики у процесі підготовки майбутнього вчителя, ґрунтується на засадах практико-орієнтованого підходу. Практичне навчання відбувається під час всієї педагогічної

підготовки, на засадах принципу наступності. Навчальна практика здійснюється в декілька етапів, а саме: вступна практика (introductory practice) на початку навчання, основна практика (basic practice), предметна шкільна практика (field school practice), практика викладання (teaching practice).

Практичне навчання тісно поєднується з науково-дослідною роботою студента, що позитивно позначається на якості магістерської роботи. Протягом усього періоду проходження педагогічної практики студенти складають та використовують педагогічне портфоліо, що містить навчальний матеріал, який відображає практику, а також оцінку виконаної роботи. Основна мета педагогічного портфоліо – продуктивне забезпечення відповідних методів роботи для удосконалення педагогічного викладання у школі. У педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів багато університетів Фінляндії використовує системи заслуг (*meriting system*).

Урахування педагогічного портфоліо, наукового дослідження, написання магістерської роботи – підвищує ефективність і результативність практичного та теоретичного навчання студентів, що розглядається університетами як повноцінна і «рівна заслуга» для кар'єрного зростання в рамках університету та майбутньої роботи в школі. Студенти проходять педагогічну практику не тільки в муніципальних школах, але й у «Педагогічних тренувальних школах» при університетах Фінляндії. У Фінляндії близько 13 педагогічних тренувальних шкіл (Рованіємі, Оулу, Каяані, Йоенсуу, Ювяскуля, Васава, Темпере, Савонлінна, Раума, Хамеєнлінна, Турку, Віккі та

Хельсінки). «Педагогічні тренувальні школи» виконують чотири функції. Перша – забезпечення набуття педагогічного досвіду близько 3000 студентів-стажерів на рік. Друга полягає у забезпеченні супервізора (supervision) і тьюторства (tutoring) для студентів-стажерів. Третя – у здійсненні дослідження та розвитку педагогічних інновацій. Тоді як четверта функція полягає у забезпеченні педагогічної підготовки в процесі навчання (in-service training for teachers).

Ефективне розв'язання завдань підготовки майбутніх учителів сприяє використанню форм організації та самоорганізації навчального процесу: традиційні (лекція, семінар, просемінарська робота, есе, практичне заняття, консультація, самостійна робота, практика); широке застосування інноваційних методів навчання та викладання (проблемні заняття; проектна діяльність).

У процесі підготовки майбутніх учителів в університетах використовуються *традиційні методи, альтернативні методи, інноваційні, наочні та практичні*. Серед форм роботи та контролю студентів, що реалізуються в університетах можемо виділити, такі: *поточний контроль* (усні та письмові опитування, самоконтроль, рефлексія); *рубіжний контроль* (письмові роботи та звіти, захист проектів, захист практики, написання студентами власного плану розвитку освітньої галузі за фахом, семінари); *підсумковий контроль* («книжковий» іспит, педагогічне портфоліо студента, написання бакалаврської та магістерської робіт).

Рекомендації для України. Виокремлено прогресивні ідеї у фінському досвіді, які можна використати у професійній підготовці

майбутнього вчителя початкової школи в Україні, серед них – доступність, рівноправність, творчість вчителів, наприклад, у початковій школі, оскільки класні вчителі самі обирають та складають програму, виокремлюють методику навчання для учнів, підбирають навчальні матеріали, які, на їхню думку, будуть найефективнішими; полікультурність та полікомпонентність куррікулуму у підготовці майбутніх учителів початкової школи; мультидисциплінарність, когнітивність і колобораційність; соціально-гуманістична спрямованість професійної підготовки і соціальна відповідальність; тісна інтеграція теоретичного та практичного навчання; сучасна матеріально-технічна база та повне державне фінансування.

ФРАНЦІЯ

Законодавче забезпечення. Відповідно до статті 15 Закону про орієнтацію освіти (1989 р.) Міністерство освіти Франції визначило критерії знань та умінь випускників педагогічних закладів та освітньо-кваліфікаційні рівні як характеристику вищої педагогічної освіти, які визначаються ступеневою освітою. Згідно з цим законом підготовка педагогів, повинна здійснюватися за цільовим призначенням, тобто задовольняти потреби школи в новому типі викладача шляхом забезпечення діяльності випускника педагогічного ВНЗ як суб'єкта педагогічної діяльності. Безпосереднє регулювання організації роботи в системі післядипломної освіти і підготовки

педагогів у Франції здійснюється статтею L 970-1 Трудового Кодексу; Декретами №-85-607 (14 червня 1985 р.), № -90-436 (28 травня 1990 р.), №-93-410 (19 березня 1993 р.), де чітко й послідовно визначаються її провідні завдання й шляхи реалізації.

Структура професійної підготовки педагогів. На сучасному етапі організація підготовки педагогічного персоналу для масової школи передбачає п'ятирічне навчання на базі ступеня «бакалавр»: 3 роки в університеті, де майбутні вчителі проходять академічну підготовку з дисциплін спеціально-предметного та загальноосвітнього компонентів; 2 роки в Університетському інституті підготовки вчителів, де здобувають професійно-педагогічну освіту.

Організація підготовки викладачів (для університетів, науково-дослідних закладів) передбачає багатоступеневу освіту в університеті на базі бакалаврата і здійснюється як за традиційною системою: 2 роки навчання – диплом про загальну університетську освіту (Diplôme d'études universitaires générales, DEUG), 1 рік навчання – диплом ліценціата (Licence), 1 рік навчання – диплом метризи (Maîtrise), 1 рік навчання – диплом про поглиблену вищу освіту (Diplôme d'études approfondies, DEA), 3 роки навчання – ступінь доктора наук (Doctorat), так і за новою європейською системою – ліценціат, мастер, доктор (Bac+3, Bac+5, Bac+8): 3 роки навчання – ступінь ліценціата (Licence), 2 роки навчання – ступінь мастера (Master), 3 роки навчання – ступінь доктора наук (Doctorat).

Зміст, форми, методи, технології професійної підготовки педагогів. Зміст підготовки педагогів містить такі компоненти:

загальноосвітній, спеціально-предметний, психолого-педагогічний. До загальноосвітнього компонента входить цикл дисциплін суспільно-політичного та культурно-освітнього спрямування. Спеціально-предметний компонент передбачає вивчення дисциплін зі спеціальності з урахуванням дидактичних та методичних вимог, що свідчить про компетентнісний підхід у підготовці педагогічних кадрів. Психолого-педагогічний компонент поділяється на теоретичні дисципліни психолого-педагогічного циклу і педагогічну практику в школі та на підприємстві (для викладачів професійних і технологічних ліцеїв).

Зміст підготовки викладачів містить теоретико-методологічні курси загальноосвітнього та спеціально-предметного компонентів і зорієнтований на науково-дослідну діяльність. Перевага надається самостійній роботі студентів.

Зміни у системі педагогічної освіти Франції на сучасному етапі, а також розробка освітньо-кваліфікаційної характеристики педагога, що визначається багатоступеневою освітою, зумовили перегляд та оновлення навчальних планів і програм підготовки педагогічних кадрів як для вищої, так і для масової школи. Теоретико-методологічними принципами побудови навчальних планів і програм у системі педагогічної освіти є: модульний принцип, зорієнтований на: індивідуалізацію, міждисциплінарність, дослідницький потенціал та оптимізацію модульно-рейтингового навчання; дидактичну унормованість професійної діяльності вчителя, неперервність здобуття фаху педагога; принцип поєднання, узгодженості та раціонального співвідношення теорії і практики.

Практика підготовки педагогічних кадрів для школи Франції базується на сукупності інваріантної (незмінність, постійність) та варіативної (наявність варіантів) складової підготовки. Інваріантні (фундаментальні) знання є основою для подальшої індивідуальної роботи та прогресії у засвоєнні знань. У результаті цього уможлиблюється здійснення підготовки педагогів у два етапи : перший етап – загально-педагогічна підготовка; другий етап – спеціалізована педагогічна підготовка. Спеціально створена, незалежна від університетів Національна Комісія при Міносвіти Франції виконує роль експерта навчальних програм і планів, затверджує їх інваріантну частину. Варіативна частина уможлиблює автономність та особливості напрямів підготовки фахівців.

На сучасному етапі модернізації змісту педагогічної підготовки пріоритетним є психолого-педагогічний компонент, який передбачає поєднання теоретичної психолого-педагогічної підготовки та практики і ґрунтується на: взаємозв'язку зі спеціально-предметним та загальноосвітнім компонентами підготовки майбутніх вчителів; формуванні мережі міжциклових та міждисциплінарних зв'язків; системній співпраці з і школою.

Сучасна модель підготовки педагогічних кадрів Франції передбачає більш сконцентрований підхід до педагогічної освіти майбутніх вчителів, використання дискусій, вправ комунікативно-діалогічного характеру, експериментальних вправ, аналізу педагогічних ситуацій. У підготовці педагогів широко використовуються «проблемні методи», методи демонстрації педагогічних відеофільмів, моделювання, мікрОВикладання, «міні-

курси», рольові ігри, презентації проектів тощо. Вагомим досягненням системи педагогічної освіти Франції є розробка та впровадження на національному рівні кваліфікаційних стандартів на основі єдиних вимог до професійної підготовки педагогів усіх рівнів. Здобувачі кваліфікаційних дипломів мають отримати певний обсяг знань у межах визначених стандартів професійної компетенції.

Рекомендації для України. На інституційному рівні: упровадження професійного відбору на педагогічну діяльність шляхом введення профорієнтаційного курсу у вищих педагогічних закладах; орієнтація на педагога-професіонала шляхом удосконалення змісту, форм та методів підготовки вчителів; розробка навчальних планів і програм з акцентом на професійно-практичній складовій психолого-педагогічної підготовки; раціональне поєднання теоретичної і практичної складових підготовки педагогічних кадрів; дотримання науково обґрунтованого співвідношення у визначенні загальноосвітнього, спеціально-предметного, психолого-педагогічного компонентів підготовки педагогічних кадрів.

На державному рівні: децентралізація управління системою педагогічної освіти має ґрунтуватися на активній участі у виробленні освітньої політики представників регіонів і великих міст, де розташовані вищі педагогічні заклади освіти, що сприятиме диверсифікації джерел фінансування; сприяння співпраці університетів із соціальними партнерами, які зацікавлені в інноваційному розвитку нових технологій; створення «літніх університетів» як однієї з форм післядипломної неперервної освіти вчителів; сприяння розвитку і пролонгації транс'європейських

програм, зорієнтованих на мобільність вчителів, викладачів, студентів педагогічних ВНЗ з метою вивчення і творчого використання передового педагогічного досвіду; сприяння пошуку вищих педагогічних закладів-партнерів за кордоном тощо.

ПІСЛЯМОВА

Аналіз національних систем професійної підготовки педагогів у зарубіжних країнах уможливив формулювання таких висновків:

1. Ключовими особливостями професійної підготовки педагогів у досліджених зарубіжних країнах на початку ХХІ ст. є:

1) розширення компонента педагогічної практики в підготовці педагогів (як за рахунок збільшення годин, що передбачені на підготовку, так і за рахунок створення базового ядра програм підготовки, що складається з практикумів). У низці країн педагогічна практика передбачає не лише роботу в школі, але і в інших дитячих установах, у тому числі тих, що працюють у найбільш складних умовах (мігранти, діти з особливими потребами);

2) зростання кількості і варіативності маршрутів, за допомогою яких можна опанувати вчительську професію. Більшість досліджених країн мають спеціальні програми, призначені для залучення у професію кращих випускників ВНЗ і професіоналів із суміжних сфер діяльності;

3) наявність декількох альтернативних шляхів підготовки вчителів (характерно для великих країн). У таких країнах програми варіюються від університетської підготовки за програмами бакалаврату і магістратури до виключно кваліфікаційних педагогічних курсів. Насамперед, це пов'язано зі складністю прогнозування попиту в педагогічному персоналі та необхідністю швидко ліквідувати його дефіцит;

4) створення систем неперервного професійного розвитку від ВНЗ до завершення кар'єри знаходиться на різних стадіях становлення. Але всюди це завдання визнається пріоритетним в освітній політиці. Професійний розвиток вчителів має неоднорідний, індивідуалізований характер, пов'язаний з інтересами й запитами конкретних груп учителів;

5) розроблення програм інternатури – уведення в професію нових учителів – є найбільш динамічним компонентом системи неперервного професійного розвитку (або курс уведення в професію носить характер інternатури і передусє сертифікації, або організовується після отримання права на викладання);

6) актуалізація змісту програм професійної підготовки вчителів. Для більшості країн пріоритетом є розвиток систем моніторингу і визначення професійних інтересів та потреб учителів (підготовка до реалізації інклюзивної освіти; менеджмент учнівської групи, в якій можуть бути учні з девіантною поведінкою; робота в умовах цифрового інформаційного середовища тощо). У багатьох країнах програми професійної підготовки вчителів (навіть на рівні бакалаврату) передбачають суттєвий дослідницький компонент;

7) перенесення програм професійного розвитку в школи. Професійний розвиток на базі школи передбачає взаємодію педагогів безпосередньо у колективі (спільне спостереження, планування і аналіз уроків, спільне обговорення актуальної літератури, спільне проектування і дослідження, взаємодія всіх вчителів для вдосконалення результатів учнівської успішності);

8) посилення правил відбору на педагогічні спеціальності. Країни – лідери міжнародних освітніх рейтингів суттєво посилюють відбір як на стадії зарахування до вищого навчального закладу, так і під час працевлаштування випускників;

9) делегування повноважень щодо атестації та підвищення кваліфікації вчителів і директорів шкіл професійній спільноті (професійні асоціації, професійні спілки, центри педагогічної майстерності, школи професійного зростання).

2. Загальними тенденціями професійного розвитку педагогів визначено: *організаційно-структурні* – «університетизацію» педагогічної освіти – пріоритет університетського рівня педагогічної освіти (Фінляндія, Франція, Італія, Іспанія); диверсифікація форм та методів професійного розвитку вчителів; диверсифікація типів постачальників освітніх послуг та програм підвищення кваліфікації (професійних об'єднань вчителів (Іспанія, Італія), шкіл професійного розвитку (Канада, США), професійні асоціації вчителів і викладачів (Велика Британія); приватні компанії; учительські центри).

Сутнісно-визначальні: гуманізація та гуманітаризація в методах і змісті педагогічної освіти; інтернаціоналізація змісту професійної підготовки; посилення ролі неформальної освіти у професійному розвитку вчителів; (тренінги (Австрія), навчальні майстерні (Польща), навчальних поїздок землями ФРН (Німеччина), участь у міжнародних освітніх програмах та проектах, взаємообмін учителями між школами та міжнародний взаємообмін (Велика Британія).

Змістовно-процесуальні: інформатизація навчального процесу (Угорщина, Словаччина, Чехія, США), інтеграція змісту педагогічної

освіти (Німеччина, Іспанія), моніторинг якості педагогічної освіти, що є пріоритетним питанням у розробці стратегій розвитку, забезпечення учителів-новачків психолого-педагогічною підтримкою на рівні школи (Фінляндія, США); запровадження соціального партнерства або консенсусного підходу до управління педагогічною освітою, що передбачає заохочення уряду, едукаторів та інших зацікавлених сторін до роботи над питаннями якості; поширення інтерактивної моделі підвищення кваліфікації, що передбачає забезпечення реальної взаємодії педагога з іншими колегами у процесі підвищення кваліфікації в умовах щоденного шкільного життя; формування соціального рефлексивного «Я» педагога, «здатного ставати об'єктом для самого себе» під впливом спілкування.

3. *Особливими* тенденціями професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу та США було віднесено: розширення доступу до здобуття педагогічної професії (Угорщина, Словенія), децентралізація управління (Австрія, Болгарія, Угорщина, Франція), централізований тип управління (Велика Британія, Польща, Італія, Румунія, Греція), пошук оптимального співвідношення між централізованим і децентралізованим управлінням (Німеччина); широке використання альтернативних шляхів набуття педагогічної професії (США, Швейцарія).

4. Узагальнення результатів дослідження дало підстави для окреслення *рекомендацій* щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки і розвитку педагогів для оновлення української системи неперервної педагогічної освіти:

– на *національному рівні* (нормативно-правове врегулювання професійного розвитку учителів в Україні відповідно до вимог Болонського процесу; поєднання централізації та децентралізації в управлінні системою педагогічної освіти для диверсифікації типів провайдерів професійного розвитку вчителів за рахунок професійних спілок працівників освіти, центрів з підготовки вчителів, освітніх асоціацій України, та неформальних провайдерів освітніх послуг для забезпечення практико-орієнтованої та професійної підготовки майбутніх учителів у кооперації; активізацію їх участі у творенні державної освітньої політики з питань професійного розвитку; реалізацію неперервного професійного розвитку вчителів за чітко визначеними стратегіями, етапами та напрямками удосконалення; починаючи з забезпечення моніторингу та наставництва для вчителів-новачків, для їх кращої адаптації допрофесійної діяльності з подальшим професійним розвитком вчителя на систематичній основі до завершення його професійної кар'єри; розроблення стратегії для сприяння соціального партнерства між школою та зовнішніми експертами на основі існуючих ресурсів (у тому числі дослідниками, практиками з числа неформальних провайдерів освіти, промисловості та інших державних або приватних підприємств); розроблення національної стратегії, спрямованої на підвищення престижу педагогічної діяльності (забезпечення високої заробітної плати, створення привабливих умов праці та кар'єрних можливостей для педагогічних працівників); запровадження альтернативних шляхів здобуття педагогічної професії для заохочення більшої кількості фахівців до педагогічної діяльності);

– на *інституційному рівні* (встановлення більш жорстких вимог входу для початкової освіти (складання тестів на професійну придатність); актуалізація діяльнісного характеру професійної підготовки, посилення проблемно-базованої, дослідної, кооперативної спрямованості психолого-педагогічної підготовки, її спрямування на оволодіння фахівцем практичними вміннями й навичками організації навчально-виховного процесу; використання проблемних, проектно-дослідницьких методик на основі комплексного методичного й інформаційного забезпечення професійного розвитку; активізацію професійного зростання вчителів з використанням новітніх інформаційних технологій та всесвітньої електронної мережі Інтернет; виокремлення професійного розвитку вчителів одним із пріоритетних напрямів діяльності навчальних закладів та створення у них відповідних відділів; забезпечення належних умов ефективного професійного розвитку вчителів, що передбачає відповідність національним стандартам професійного розвитку; забезпеченість організаційно-часовими, адміністративними і фінансовими ресурсами; врахування пріоритетів діяльності шкіл та індивідуальних потреб учителів; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування; врахування професійної думки всіх учасників професійного розвитку; постійне оцінювання та моніторинг результатів; розвиток здатності педагогічних працівників здійснювати дослідницьку діяльність; приймати участь у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці, створення умов для зростання їхньої академічної мобільності; налагодження партнерства між органами

освіти, громадськими, освітніми і професійними національними та міжнародними об'єднаннями з метою обміну досвідом, реалізації масштабних проектів та програм, урізноманітнення форм професійного розвитку вчителів із залученням неформальних провайдерів професійного розвитку; підвищення мотивації вчителів до активного професійного зростання.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Биндас О. М. Особливості функціонування освітніх стандартів у системі педагогічної освіти Австрії / О. М. Биндас // Гуманітарний корпус : [зб.наук. статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] – Вип. 4. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – С. 31-35.
2. Воєвутко Наталя Юріївна Професійна підготовка вчителів у республіці Кіпр у XX столітті: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Воєвутко Наталя Юріївна; Маріупольський державний університет, Міносвіти і науки України. – Маріуполь, 2013. – 280 с.
3. Дяченко Л. М. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина: стан і реалії: метод. рек. / Л. М. Дяченко. – Київ : ДКС центр, 2016. – 84 с.
4. Карташова Л. А. Досвід реформування систем педагогічної освіти в Австрії [Електронний ресурс] / Л. А. Карташова, Н. М. Бендерець. – Режим доступу:<http://narodnaosvita.kiev.ua/.../17/.../kartashova.htm>
5. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / [Н.М.Авшенюк, Т.М.Десятов, Л.М.Дяченко, Н.О.Постригач, Л. П.Пуховська, О.В. Сулима]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.
6. Котун К. В. Педагогічна освіта Фінляндії у контексті європейського виміру: метод. рек. / Котун Кирил Васильович. – К.: Вид. Ін-ту обдарованої дитини, 2014. – 60 с.
7. Котун К. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в університетах Фінляндії : дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Котун Кирил Васильович; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАНП України. – Київ, 2015. – 278 с.
8. Кючюк Джаміля Рустам Кизи. Організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Республіки Туреччина в умовах інтеграційних процесів (друга половина XX – початок XXI століття) : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Кючюк Джаміля Рустам Кизи; Житомирський державний університет ім. Івана Франка. – Житомир, 2017. – 264 с.

9. Лащихіна В. П. Розвиток системи підготовки педагогічних кадрів у Франції (друга половина XX – початок XXI століття) : дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Лащихіна Віталіна Петрівна; Київський нац. лінгвістичний ун-т, Міносвіти і науки України. – К., 2009. – 274 с.
10. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія / авт. кол. : Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко, та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 232 с.
11. Несін Ю. М. Організація та управління процесом навчання в системі післядипломної освіти Франції : метод. рекомендації / Є. П. Голобородько, Ю. М. Несін. – Херсон : РПО, 2010. – 36 с.
12. Павлюк В. І. Підготовка майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти в Канаді: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Павлюк Вікторія Ігорівна; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Міносвіти і науки України. – Умань, 2012. – 294 с.
13. Роляк А. О. Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Данії : дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Роляк Ангеліна Олексіївна; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАНП України. – Київ, 2011. – 290 с.
14. Сулима О. В. Професійна підготовка вихователів дошкільних закладів у системі вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини : дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Сулима Оксана Вікторівна; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАНП України. – Київ, 2015. – 316 с.
15. Усманова С. М. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Усманова Сусана Мансурівна. – Ялта, 2011. – 301 с.
16. Department for Education and Skills/Teacher Training Agency. Qualifying to Teach: Professional Standards for Qualified Teacher Status and Requirements for Initial Teacher Training. - London: DFES, 2002. - 20 p.
17. Development of Education in Austria 2013/2014 [Electronic resource]. – Vienna, 2015. – Mode of access: www.bmbwk.gv.at
18. Mack A. Kompetenzentwicklung / Alfred Mack // Tag der Lehre 2001. Innovatives Lehren und Lernen. – Karlsruhe : Geschäftsstelle der Studienkommission für Hochschuldidaktik an Fachhochschulen in BadenWürttemberg, 2001. – S. 61–63.

19. Ortenburger A. Professionalisierung und Lehrerbildung. Zur Bedeutung professionsbezogener Einstellungsmuster für Studienwahl und Studienverläufe von Lehramtsstudierenden. Eine explorative Längsschnittstudie / Andreas Ortenburger. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2010. – 265 s.
20. The Importance of Teaching. The Schools White Paper 2010. – London: TSO, 2010. – 91 p.

Наукове редагування / Наталія Авишенюк

nataliya.avshenyuk@gmail.com

Технічне редагування / Комп'ютерна верстка / Проект обкладинки

Кирил Котун

smartk@ukr.net

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
у будь-якому вигляді без дозволу авторів чи видавництва*

© ШООД НАПН України, 2017

Підписано до друку 28.08.2017

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Таймс Нью Роман. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 4,88. Обл.-вид. арк. 3,25

Наклад 100 прим. Зам. № 2808

Видавництво та друк ТОВ «ДКС центр».

м. Київ, пров. Куренівський 17.

Тел. (044) 537-14-34.

Свідоцтво ДК № 3457 від 08.04.2009 р.